

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра політології та публічного управління

На правах рукопису

ПРОХОРЕНКО СОЛОМІЯ СЕРГІЇВНА

**ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ІТАЛІЇ: ДОСВІД ДЛЯ
УКРАЇНИ**

Спеціальність: 052 «Політологія»

Освітньо-професійна програма: «Політологія та державне управління»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»

Науковий керівник:

БАЙРАК СЕРГІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ,

кандидат політичних наук,

доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол №

засідання кафедри політології та
публічного управління

від

2025 р.

Завідувач кафедри

проф. Бусленко В. В.

ЛУЦЬК – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	
1.1. Основні теоретичні концепції політико-економічних трансформацій держави.....	9
1.2. Методологічні підходи до аналізу політико-економічного розвитку держави	16
РОЗДІЛ 2. ІСТОРИЧНИЙ ТА АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ІТАЛІЇ	
2.1. Передумови формування політико-економічної моделі Італії.....	24
2.2. Етапи політичних та економічних реформ у післявоєнний період.....	33
2.3. Вплив міжнародного середовища на трансформаційні процеси в Італії.....	40
РОЗДІЛ 3. ІТАЛІЙСЬКИЙ ДОСВІД ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ	
3.1. Аналіз політико-економічних викликів в Україні у порівняльному аспекті...	49
3.2. Успішні практики італійського досвіду політико-економічного реформування.....	53
3.3. Пропозиції щодо імплементації політико-економічних реформ в Україні з урахуванням італійського досвіду.....	58
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67

АНОТАЦІЯ

Прохоренко Соломія Сергіївна. Політико-економічна трансформація Італії: досвід для України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр». Спеціальність: 052 «Політологія». Освітньо-професійна програма: «Політологія та державне управління». – Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2025.

У **Вступі** сформовано актуальність та доцільність обраної теми, висвітлено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження. Описано наукову новизну роботи та її структуру. Загальний обсяг роботи складає 71 сторінку.

Метою бакалаврської роботи є виокремлення ключових аспектів змін у політико-економічній діяльності республіки Італії, виокремлення найбільш релевантного її досвіду для України

Об'єктом дослідження є політико-економічні зміни, які активно формуються у контексті різних чинників.

Предмет дослідження є імплементація Італійського досвіду у політичну та економічну сферу України

У Розділі 1 «Теоретико-методологічні засади політико-економічних трансформацій» було проаналізовано основні ключові методологічні підходи до вивчення держав, що дозволяють розглянути різні політичні та економічні змінні.

У Розділі 2 «Історичний та аналітичний огляд політико-економічних трансформацій Італії» розглянуто етапи економічних та політичних реформ, оцінено основні передумови формування сучасної Італії та вплив на неї зовнішніх факторів

У Розділі 3 «Італійський досвід політико-економічних реформ та перспективи його застосування в Україні» виокремлено успішні практики реформацій та здійснено порівняльний аналіз задля розробки рекомендацій для України.

У **висновках** підсумовано результати дослідження й зацентовано увагу на основних моментах політико-економічних трансформації Італії й можливості перейняття досвіду для України.

Ключові слова: політичні трансформації, економічні трансформації, Україна, Італія, реформи.

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні політико-економічні трансформації в Україні вимагають комплексного аналізу й вивчення міжнародного досвіду для забезпечення стійкого розвитку та ефективного реформування державних інститутів. У цьому контексті досвід Італії, яка пройшла складний шлях політичних і економічних змін у післявоєнний період, представляє особливу цінність. Її здобутки й помилки можуть слугувати вагомим підґрунтям для формування стратегій, спрямованих на подолання системних викликів в Україні.

Вибір теми зумовлений необхідністю критичного осмислення моделей трансформації, що застосовувалися в Італії, для їхньої адаптації до українських реалій. Особливого значення це питання набуває в умовах євроінтеграційного курсу України, який передбачає імплементацію ефективних політико-економічних інструментів, здатних забезпечити стабільність, інституційну спроможність і сталий розвиток.

Італія демонструє приклад країни, яка, зазнаючи внутрішніх і зовнішніх викликів, змогла провести структурні реформи, інтегруватися в європейський економічний та політичний простір і досягти помітного економічного зростання. Разом із тим, певні проблеми, що виникли в процесі реформ, такі як високий рівень корупції, соціальна нерівність і регіональні диспропорції, є важливими для вивчення, аби уникнути подібних помилок в Україні.

Актуальність роботи також зумовлена потребою у порівняльному аналізі, який дозволить визначити, які елементи італійського досвіду можуть бути ефективно адаптовані в українських умовах. Важливим є також врахування специфіки національного контексту, зокрема політичних, економічних і культурних особливостей України, що створює необхідність розробки індивідуального підходу до впровадження реформ.

Мета дослідження полягає у аналізі політико-економічних трансформацій Італії, виявленні їх ключових особливостей і досвіду, які

можуть бути адаптовані до українського контексту, з метою розробки рекомендацій щодо імплементації ефективних політико-економічних реформ в Україні.

Завдання дослідження:

- проаналізувати основні теоретичні концепції політико-економічних трансформацій, визначити їхню сутність і застосовність у порівняльних дослідженнях;
- розробити методологічні підходи до аналізу політико-економічної динаміки, враховуючи специфіку трансформаційних процесів у різних країнах;
- дослідити історичні передумови формування політико-економічної моделі Італії, зокрема у післявоєнний період, та визначити ключові чинники її трансформацій;
- здійснити огляд основних етапів політичних і економічних реформ в Італії, з акцентом на їхню результативність і вплив на соціально-економічний розвиток країни;
- визначити вплив міжнародного середовища, зокрема європейських інтеграційних процесів, на політико-економічні трансформації Італії;
- провести порівняльний аналіз політико-економічних викликів в Україні та Італії, окреслити спільні риси й відмінності;
- виявити успішні практики італійського досвіду політико-економічного реформування, які можуть бути корисними для України;
- розробити рекомендації щодо адаптації італійського досвіду до умов України, зокрема у сферах боротьби з корупцією, децентралізації та реформування державних інституцій.

Об’єкт дослідження – політико-економічні трансформаційні процеси, які відбуваються в державах під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників, зокрема у періоди реформування економічної та політичної систем.

Предмет дослідження – особливості, етапи та результати політико-економічних трансформацій в Італії, а також можливості адаптації

італійського досвіду до умов сучасної України для підвищення ефективності її реформаторського курсу.

Джерела дослідження. Дослідження політико-економічної трансформації Італії ґрунтується на широкому спектрі наукових, статистичних та аналітичних матеріалів, що дозволяють комплексно оцінити процеси економічних і політичних змін у країні. Основу фактичного матеріалу склали наукові праці, монографії та статті провідних дослідників, зокрема роботи V. Zamagni (*The Economic History of Italy 1860–1990*), S. Clough (*The Economic History of Modern Italy*), R. Faucci (*A History of Italian Economic Thought*), M. Marcuzzo та A. Rosselli (*Economics as History of Economics: The Italian Case in Retrospect*), S. Fenoaltea (*The Reinterpretation of Italian Economic History*), G. Federico (*Italy, 1860–1940: A Little-Known Success Story*). Ці автори аналізують історичні передумови та етапи політико-економічних реформ, регіональні диспропорції та особливості державного управління в Італії.

Важливими джерелами є дослідження, присвячені економічним і політичним аспектам фашистського періоду в Італії, зокрема праці Tassinari G. (*Fascist Economy*), Cohen J. S. (*Fascism and Agriculture in Italy*), Röpke W. (*Fascist Economics*), Nützenadel A. (*Economic Crisis and Agriculture in Fascist Italy*), Sarti R. (*Fascist Modernization in Italy*).

Також проаналізовано аналітичні публікації щодо сучасного економічного розвитку країни, зокрема дослідження Codogno L. (*Italy's Economic Miracle is in the Eyes of the Beholder*), Targetti Lenti R. (*The Italian Economy 1961–2010*), Visco I. (*Economic Growth and Productivity: Italy and the Role of Knowledge*), Balduzzi P. et al. (*Populism, Political Risk and the Economy: Lessons from Italy*).

У своїй книзі «*The Economic History of Italy 1860–1990*», V. Zamagni детально аналізував ключові етапи економічного розвитку Італії, зокрема післявоєнну реконструкцію та феномен так званого «економічного дива». Автор розкривав, як структурні зміни в промисловості разом із міжнародною інтеграцією сприяли економічному зростанню країни. Його висновки

підкреслювали значення планування та залучення зовнішньої допомоги для країн, які прагнули трансформацій.

S. Fenoaltea у своїй праці «The Reinterpretation of Italian Economic History: From Unification to the Great War» зосередився на історичних передумовах економічних змін, особливо на регіональних диспропорціях між північчю та півднем Італії. Його аналіз продемонстрував, як ці нерівності впливали на формування політики та економіки, і дав важливі уроки щодо досягнення регіонального балансу, що може бути актуальним для України.

M. Marcuzzo і A. Rosselli у статті «Economics as History of Economics: The Italian Case in Retrospect» наголошували на необхідності взаємодії політичних і економічних чинників у процесах розвитку. Вони підкреслювали, що синхронізація політичних реформ із економічними була визначальною для успішного розвитку Італії, і цей підхід є важливим для країн, які прагнуть стабільного прогресу.

R. Faucsi у своїй праці «A History of Italian Economic Thought» проаналізував ідеї провідних італійських економістів, які відіграли ключову роль у формуванні державної політики в періоди трансформацій. Його висновки акцентували на тому, що ідейна основа реформ є вирішальною для їхньої успішної реалізації, що особливо актуально для українського контексту.

G. Federico у своїй статті «Italy, 1860–1940: A Little-Known Success Story» досліджував фактори, які забезпечили стабільне економічне зростання Італії в зазначений період. Він зокрема наголошував на важливості розвитку аграрного сектору та впровадження інновацій, що могло би стати прикладом для України у реформуванні сільського господарства.

S. Clough у праці «The Economic History of Modern Italy» зосередився на впливі міжнародних економічних умов на розвиток країни. Він показував, як адаптація до глобальних викликів сприяла створенню стійкої економіки Італії, і підкреслював важливість цього досвіду для сучасних реформ в Україні.

У контексті адаптації італійського досвіду до українських реалій використано праці українських економістів і політологів, зокрема

Зайцева Ю. К. (Трансформаційна економіка), Коваленка Н. В. (Трансформаційна економіка: шлях до ефективного розвитку), Гончаренко Н. І. (Міжнародна економічна діяльність країн Євросоюзу і України), Литвиненка А. В. (Трансформаційна економіка та економічна політика держави).

Комплексний аналіз, що базується на поєднанні історичних, економічних та політичних джерел, дозволяє оцінити можливості застосування італійського досвіду реформування в сучасних умовах України.

Наукова новизна результатів роботи полягає у комплексному теоретичному дослідженні політико-економічних трансформацій Італії та формулюванні практичних рекомендацій імплементації італійського досвіду для України.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в його застосуванні для вдосконалення реформаторських процесів політико-економічних трансформацій України на основі досвіду Італії. Матеріали дослідження можуть також бути впроваджені в освітній процес у навчальних курсах із політології, державного управління та економіки, сприяючи підготовці фахівців із сучасним розумінням міжнародного досвіду реформ. Окрім того, результати дослідження можуть бути використані громадськими та міжнародними організаціями для підготовки рекомендацій і аналітичних матеріалів щодо підтримки реформ в Україні, а також у наукових розробках, спрямованих на вивчення трансформаційних процесів.

Структура роботи: відповідно до поставленої мети та завдань дослідження, кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел – 52 позиції. Загальний обсяг роботи становить 71 сторінка.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

1.1. Основні теоретичні концепції політико-економічних трансформацій держави

Політико-економічні трансформації є ключовим елементом розвитку сучасного світу. Ці процеси, які охоплюють зміни в економічних системах, політичних структурах і суспільних відносинах, стали фундаментом для формування нових моделей управління, економічного розвитку та соціального прогресу. Особливо важливими вони є для країн, які перебувають у стані переходу від однієї системи до іншої, що супроводжується суттєвими викликами й можливостями.

Політико-економічні трансформації – це складні та багатовимірні процеси, що охоплюють зміни у політичних, економічних та суспільних структурах. Вони є невід'ємною частиною історичного розвитку людства, відображаючи взаємодію між економічними інтересами, політичними ідеологіями та соціальними динаміками. Поняття «трансформація» в цьому контексті вказує на глибокі структурні зрушення, які призводять до переходу від однієї системи до іншої, створюючи нові форми організації суспільного життя [1].

Сутність трансформацій полягає у зміні базових принципів функціонування політико-економічної системи. Ці зміни можуть бути поступовими, еволюційними, або ж радикальними, революційними. Трансформації зазвичай включають переосмислення інституцій, перебудову економічної політики, перегляд ідеологічних підходів та впровадження нових моделей розвитку. Характерними рисами таких процесів є їхня багаторівневість і комплексність, адже вони охоплюють не лише економічні

чи політичні аспекти, а й соціальні, культурні, технологічні та екологічні чинники [2].

Причини політико-економічних змін у сучасному світі є багатограними та взаємопов'язаними. Однією з ключових причин є глобалізація, яка зумовлює тісну взаємодію між національними економіками, культурними системами та політичними структурами. Цей процес створює нові можливості для розвитку, але також посилює залежність між державами, що робить їх вразливими до зовнішніх викликів. Економічна нерівність, посилення соціальної поляризації та екологічні кризи є ще одним потужним каталізатором трансформацій. Зокрема, зміна клімату і виснаження природних ресурсів вимагають від урядів нових підходів до управління та розробки політик сталого розвитку. Технологічний прогрес також відіграє важливу роль, адже розвиток інформаційних технологій, автоматизація виробництва та поширення штучного інтелекту змінюють традиційні моделі економічної діяльності та впливають на формування нових соціальних структур [3].

Основними характеристиками політико-економічних трансформацій є їхня системність, глобальність і багатовекторність. Системність трансформацій полягає у тому, що зміни відбуваються на всіх рівнях суспільства: економічному, політичному, соціальному, технологічному. Вони не обмежуються лише однією сферою, а охоплюють усю систему загалом, що створює складну динаміку взаємозалежностей. Наприклад, зміна політичного режиму тягне за собою необхідність реформування економічної системи, а нові економічні підходи впливають на соціальну мобільність і культурні цінності [3].

Глобальність трансформацій проявляється у тому, що сучасний світ взаємопов'язаний на всіх рівнях. Те, що раніше було локальною проблемою, сьогодні має глобальний характер. Фінансові кризи, міграційні потоки, зміни клімату – всі ці явища вимагають координації зусиль не лише національних урядів, але й міжнародних організацій. У цьому контексті глобалізація є не лише рушійною силою змін, але й їхнім наслідком [3].

Багатовекторність трансформацій відображає складність і неоднорідність цих процесів. Різні країни й регіони переживають трансформації по-різному, залежно від їхніх історичних, економічних та культурних особливостей. У деяких країнах акцент робиться на політичних змінах, у інших – на економічних реформах, а ще в інших – на соціальних аспектах. Наприклад, у державах з перехідною економікою головною метою є створення умов для ринкової економіки, тоді як у розвинених країнах актуальними є питання сталого розвитку та боротьби з нерівністю [2, 3].

Ключові теоретичні концепції політико-економічних трансформацій. Розуміння політико-економічних трансформацій неможливе без аналізу ключових теоретичних концепцій, які пояснюють природу та напрямки цих змін. Різні школи думок пропонують альтернативні погляди на причини та наслідки трансформацій, розкриваючи їхню багатовимірність та складність [4].

Теорія модернізації є однією з перших концепцій, що прагне пояснити процеси політико-економічних трансформацій. Вона виникла у середині ХХ століття як відповідь на потребу зрозуміти розвиток західних суспільств та можливість повторення цього досвіду у країнах, що розвиваються. Основна ідея теорії модернізації полягає в тому, що всі суспільства проходять через подібні стадії розвитку, рухаючись від традиційного до сучасного суспільства. Цей перехід передбачає індустріалізацію, урбанізацію, секуляризацію та розвиток демократичних інститутів [5]. Втім, теорія модернізації зазнала значної критики та переосмислення. Критики вказували на її євроцентризм, а також на те, що вона не враховує історичних, культурних та економічних особливостей різних країн. Теорія також нехтує впливом колоніалізму, імперіалізму та глобальної нерівності. Сучасні дослідники наголошують на необхідності розгляду модернізації як багатовекторного та різновекторного процесу, який може мати різні форми та наслідки в залежності від контексту.

Теорія залежності виникла як реакція на обмеження теорії модернізації, особливо у Латинській Америці [6]. Вона базується на припущенні, що

глобальна економічна система є асиметричною, де розвинені країни центру отримують вигоди за рахунок експлуатації країн периферії. Основним постулатом є те, що країни, які знаходяться на периферії світової економіки, не можуть досягти сталого розвитку через свою залежність від експорту сировини та імпорту готової продукції. Це призводить до постійного відтоку ресурсів із периферійних країн, посилюючи їхню економічну та політичну залежність [6]. Теорія залежності висуває важливі аргументи щодо впливу міжнародної економічної системи на політико-економічні структури країн, що розвиваються. Вона демонструє, як зовнішні фактори можуть обмежувати внутрішні можливості для розвитку. Однак, ця теорія також критикується за її детермінізм і недооцінку внутрішніх чинників розвитку.

Неоліберальний підхід набув поширення наприкінці XX століття та став домінуючою парадигмою у багатьох країнах. Він наголошує на важливості ринкових реформ, лібералізації, дерегуляції та приватизації як основних механізмів економічного зростання. Неолібералізм стверджує, що вільний ринок є найефективнішим засобом розподілу ресурсів і забезпечення економічного розвитку. Роль держави зводиться до мінімуму, залишаючи простір для приватного сектору [7]. Проте, вплив неоліберальних реформ на соціальну сферу часто виявляється суперечливим. З одного боку, вони можуть сприяти економічному зростанню та залученню інвестицій. З іншого боку, неоліберальні політики призводять до зростання соціальної нерівності, зменшення доступу до базових соціальних послуг та поглиблення бідності серед найбільш вразливих верств населення.

Інституціоналізм зосереджується на ролі інституцій у процесах політико-економічних трансформацій [8]. Ця концепція підкреслює, що ефективність економічного та політичного розвитку значною мірою залежить від наявності сильних та стабільних інституцій. Інституції, такі як законодавство, судова система, урядові організації та ринок, створюють рамки, в межах яких відбуваються економічні та політичні процеси. Стабільні інституції сприяють зниженню невизначеності, зменшенню трансакційних

витрат та формуванню довіри між суб'єктами. Проте, проблема інституційної неспроможності залишається значним викликом для багатьох країн. Корупція, низька ефективність уряду, відсутність верховенства права та слабкість громадянського суспільства є факторами, які гальмують розвиток та посилюють соціальні конфлікти.

Теорія постмодернізму відрізняється своєю критикою традиційних метанаративів та підкресленням плюралізму і децентралізації. Вона розглядає сучасні політико-економічні трансформації через призму фрагментації, множинності та динамічності. Постмодернізм заперечує існування єдиної універсальної моделі розвитку, наголошуючи на необхідності врахування локальних контекстів та ідентичностей [9]. Глобалізація, у контексті постмодернізму, розглядається як процес, що розмиває межі між локальним і глобальним, створюючи нові можливості для взаємодії та обміну. Однак, постмодернізм також вказує на ризики дезінтеграції, культурної гомогенізації та посилення соціальної нестабільності.

Політико-економічні трансформації відбуваються під впливом різних факторів, які взаємодіють між собою та створюють умови для розвитку або, навпаки, стають джерелами викликів і криз. Глобалізація, технологічний прогрес, соціокультурні зміни та потреба у сталому розвитку формують основу сучасних трансформацій, але також висувають перед суспільством складні завдання [10]. Вплив глобалізації є одним із найважливіших чинників, який визначає динаміку сучасних політико-економічних процесів. Глобалізація сприяє економічній інтеграції, завдяки якій національні економіки стають дедалі більш взаємопов'язаними. Вільний рух товарів, капіталів, послуг та робочої сили дозволяє країнам ефективніше використовувати свої ресурси та отримувати вигоди від спеціалізації. Проте така інтеграція має і свої ризики. Фінансові кризи, що виникають в одній країні, можуть швидко поширюватися на інші, що демонструє приклад глобальної фінансової кризи 2008 року. Економічна інтеграція часто супроводжується посиленням конкуренції, що негативно впливає на слабші

економіки, які не встигають адаптуватися до нових умов [10]. Політична взаємозалежність, яка супроводжує глобалізацію, також має двоїстий характер. З одного боку, міжнародне співробітництво дозволяє країнам координувати свої дії для розв'язання глобальних проблем, таких як зміна клімату, боротьба з тероризмом або пандеміями. З іншого боку, залежність від зовнішніх політичних гравців може обмежувати національний суверенітет і спричиняти конфлікти. Наприклад, суперечки між провідними геополітичними силами часто стають джерелом нестабільності для країн, які змушені балансувати між їхніми інтересами [10].

Роль технологій у політико-економічних змінах є надзвичайно вагомою. Інформаційно-комунікаційні технології, автоматизація, роботизація та розвиток штучного інтелекту докорінно змінюють способи виробництва, організації праці та взаємодії між людьми. Технологічний прогрес сприяє підвищенню продуктивності, зниженню витрат і створенню нових секторів економіки. Наприклад, розвиток цифрових технологій відкриває нові можливості для електронної комерції, освіти, медицини та інших сфер [11]. Втім, технологічні зміни супроводжуються і значними викликами. Одним із найважливіших є зростання безробіття серед людей, які не можуть адаптуватися до нових умов ринку праці. Автоматизація та роботизація замінюють робочу силу у традиційних галузях, що створює соціальну напругу та нерівність. Технології підсилюють проблему цифрового розриву між країнами та навіть всередині окремих суспільств, оскільки не всі мають доступ до сучасних засобів зв'язку та навчання [12].

Соціокультурні трансформації також є важливим фактором політико-економічних змін. Глобалізація та поширення інформаційних технологій сприяють формуванню нових суспільних цінностей, таких як індивідуалізм, толерантність та підвищена увага до прав людини. Ці зміни позитивно впливають на розвиток демократії та громадянського суспільства, сприяючи зростанню участі громадян у прийнятті рішень [13]. Однак, соціокультурні трансформації також посилюють проблему нерівності. Глобалізація створює

умови для збагачення певних груп населення, тоді як інші залишаються осторонь. Розрив між багатими та бідними, між центром і периферією стає дедалі більшим. Це призводить до зростання соціальної напруги, посилення популізму та радикалізації суспільства, що створює загрози для стабільності політико-економічних систем [13].

Виклики сталого розвитку є ще однією ключовою проблемою, яка постає перед сучасними суспільствами. Екологічні аспекти політико-економічних трансформацій стають дедалі актуальнішими в умовах глобальної зміни клімату, виснаження природних ресурсів та погіршення стану довкілля. Перехід до сталого розвитку вимагає зміни економічних моделей та впровадження нових технологій, які знижують вплив людської діяльності на природу. Наприклад, розвиток зеленої енергетики, впровадження кругової економіки та скорочення викидів парникових газів є основними напрямками для забезпечення екологічної стійкості [14]. Проблема бідності також є ключовим викликом сталого розвитку. Незважаючи на значний прогрес у зниженні рівня крайньої бідності у світі, мільйони людей продовжують жити в умовах, які не відповідають базовим стандартам. Це не лише гуманітарна проблема, але й економічна, оскільки високий рівень бідності обмежує споживчий попит, спричиняє соціальну нестабільність та посилює нерівність.

Отже, політико-економічні трансформації є складним і багатовимірним явищем, яке визначає розвиток сучасного світу. Проаналізовані теоретичні підходи – теорія модернізації, теорія залежності, неоліберальний підхід, інституціоналізм і постмодернізм – пропонують різні інтерпретації природи, причин і наслідків цих змін. Теорія модернізації акцентує увагу на універсальному поступі суспільств до сучасності, тоді як теорія залежності підкреслює глобальну нерівність і обмеження розвитку периферійних країн. Неоліберальний підхід пропонує ринкові реформи як інструмент змін, але водночас викликає питання щодо соціальної нерівності. Інституціоналізм

акцентує на важливості стабільних інституцій, а постмодернізм розкриває плюралізм і неоднорідність трансформацій.

Значення трансформацій для сучасного світу величезне. Вони визначають адаптацію суспільств до глобалізації, технологічного прогресу, соціокультурних змін і викликів сталого розвитку. Водночас ці процеси супроводжуються значними ризиками, такими як зростання нерівності, загроза екологічним системам і соціальні конфлікти. Таким чином, розуміння теоретичних засад та чинників політико-економічних трансформацій є ключем до формування ефективних стратегій розвитку, спрямованих на досягнення сталості та гармонії у глобальному контексті.

1.2. Методологічні підходи до аналізу політико-економічного розвитку держави

Політико-економічна динаміка являє собою складний процес, що відображає взаємодію між політичною і економічною сферами суспільного життя. Це поняття охоплює трансформації, які виникають унаслідок зміни політичних рішень, економічної політики, інституційного середовища, а також їхнього впливу на суспільство в цілому. Політико-економічна динаміка відображає не лише розвиток політичної системи чи економічних структур, але й їхній взаємний вплив, що визначає характер змін у суспільстві [15].

Сутність взаємодії політики та економіки полягає у тому, що економічні процеси створюють ресурси для політичної діяльності, тоді як політичні рішення формують умови для економічного розвитку. Взаємодія цих сфер відбувається через механізми державного регулювання, вплив інститутів, формування суспільних норм і політичних ідеологій. Таким чином, політико-економічна динаміка є міждисциплінарним явищем, яке вимагає комплексного підходу до його аналізу [16]. Характерними рисами політико-економічної динаміки є її багатовимірність, взаємозалежність і мінливість. Ці процеси можуть проявлятися як у короткострокових циклічних змінах (наприклад, у

відповідь на економічну кризу), так і в довгострокових трендах, зумовлених структурними змінами, такими як глобалізація, технологічний прогрес чи зміна геополітичної ситуації. Інша ключова характеристика полягає в тому, що політико-економічна динаміка відображає як адаптацію системи до нових викликів, так і її здатність до інновацій і трансформацій [17].

Аналіз політико-економічної динаміки вимагає дотримання низки методологічних принципів, які забезпечують об'єктивність і системність дослідження. Принцип об'єктивності передбачає, що результати аналізу мають ґрунтуватися на фактичних даних, позбавлених суб'єктивного впливу чи політичної упередженості. У свою чергу, принцип системності вимагає розглядати політико-економічну динаміку як цілісну систему, елементи якої взаємодіють між собою. Це дозволяє виявити причинно-наслідкові зв'язки між політичними та економічними явищами [10]. Принцип історизму передбачає врахування контексту і специфіки певного історичного періоду під час аналізу політико-економічних процесів. Це дозволяє не лише зрозуміти сучасні тенденції, але й передбачити можливі сценарії розвитку у майбутньому. Історичний контекст є особливо важливим у дослідженні трансформаційних процесів, таких як перехід від однієї економічної системи до іншої або зміна моделі державного управління [11].

Окрему увагу слід приділити значенню міждисциплінарного підходу в аналізі політико-економічної динаміки. Політика й економіка не існують у вакуумі, їхній розвиток тісно пов'язаний із соціологічними, культурними, географічними та іншими чинниками. Використання міждисциплінарних методів дозволяє інтегрувати знання з різних галузей для більш повного розуміння процесів, які відбуваються у політико-економічному середовищі. Наприклад, соціологічний аналіз може допомогти зрозуміти, як суспільні настрої впливають на вибір політичних рішень, тоді як культурологічний підхід виявляє роль традицій та цінностей у формуванні економічної політики [12].

Системний підхід до аналізу політико-економічної динаміки ґрунтується на уявленні про суспільство як складну систему, де політична й економічна сфери тісно взаємопов'язані. Основні принципи цього підходу включають цілісність, взаємодію елементів і багаторівневність. Політика та економіка, розглянуті як підсистеми, функціонують у єдиному просторі, що визначається політичними інститутами, економічними агентами, суспільними нормами і зовнішнім середовищем. Системний аналіз дозволяє виявити причинно-наслідкові зв'язки між різними аспектами політико-економічної взаємодії, наприклад, між економічною політикою уряду та реакцією приватного сектора [13].

Одним із ключових інструментів системного підходу є моделювання. Політико-економічна динаміка описується через взаємодії між елементами, такими як уряд, бізнес, міжнародні організації та громадянське суспільство. Ця взаємодія визначається правилами, що створюються інституційною системою, а також екзогенними факторами, такими як глобальні кризи чи технологічні прориви. Наприклад, ухвалення політичного рішення про податкові пільги може стимулювати економічну активність, але водночас зумовити дефіцит державного бюджету. Системний підхід дозволяє оцінити такі наслідки, пропонуючи комплексне бачення [14].

Інституційний підхід акцентує увагу на ролі формальних та неформальних інститутів у визначенні політико-економічної динаміки. Формальні інститути, такі як закони, регламенти та державні органи, створюють правила гри для політичних і економічних суб'єктів. Неформальні ж інститути, зокрема традиції, норми поведінки та культурні звичаї, формують умови, в яких реалізуються ці правила [15]. Особливе значення в інституційному підході має вплив змін у інституційній структурі на політико-економічну динаміку. Наприклад, у країнах із високим рівнем корупції інститути можуть функціонувати неефективно, що впливає як на політичну стабільність, так і на економічний розвиток. Водночас реформи, спрямовані на зміцнення верховенства права, можуть сприяти покращенню бізнес-клімату,

залученню інвестицій і зростанню економіки. Інституційний підхід дозволяє розуміти, як політико-економічні зміни залежать від якості інституцій і наскільки вони спроможні адаптуватися до нових викликів [15].

Історичний підхід фокусується на аналізі політико-економічної динаміки через призму минулих подій і змін, що відбувалися протягом часу. Він дозволяє зрозуміти, як історичні фактори, такі як війни, колоніалізм, промислові революції чи глобалізація, впливали на політичний і економічний розвиток. Цей підхід підкреслює значення довготривалих процесів, які формують сучасну структуру суспільства [4]. Наприклад, політичні та економічні трансформації у Східній Європі після розпаду Радянського Союзу стали результатом історичних процесів, зокрема кризи планової економіки та політичного тиску з боку демократичних рухів. Аналізуючи такі приклади, історичний підхід дозволяє виявити закономірності, які можуть бути використані для прогнозування майбутніх тенденцій. Він також враховує, що політико-економічні системи розвиваються нерівномірно, проходячи через періоди стабільності й криз.

Порівняльний підхід є одним із найпоширеніших методів дослідження політико-економічної динаміки. Він дозволяє оцінювати особливості та універсальні аспекти політичних і економічних процесів у різних країнах чи регіонах. Порівняльний аналіз спрямований на пошук спільних рис і відмінностей, які виникають через різні історичні, культурні, соціальні чи географічні умови [3]. Наприклад, можна порівняти вплив економічної глобалізації на розвинені країни та країни, що розвиваються. У той час як у розвинених державах глобалізація сприяє економічному зростанню, у країнах, що розвиваються, вона може призводити до поглиблення нерівності. Аналіз таких явищ дозволяє краще зрозуміти специфіку політико-економічної динаміки й адаптувати рекомендації для конкретних умов.

Емпіричний та кількісний підхід до аналізу політико-економічної динаміки базується на використанні статистичних даних і математичних моделей для вимірювання і прогнозування змін. Цей підхід особливо

ефективний у дослідженні процесів, які мають значний обсяг доступної інформації. Наприклад, аналіз економічного зростання, рівня безробіття чи інфляції залежить від точності даних і їхньої статистичної обробки. Моделювання стає важливим інструментом прогнозування політико-економічних процесів. Воно дозволяє створювати сценарії, які враховують вплив змінних, таких як політичні рішення, економічні шоки чи зовнішні фактори. Наприклад, за допомогою кількісних моделей можна передбачити наслідки введення нових торговельних санкцій чи змін у податковій політиці [1, 14].

Методологічні підходи до аналізу політико-економічної динаміки мають низку сильних сторін, які дозволяють отримати комплексне розуміння складних процесів, що відбуваються на стику політики та економіки. Однією з ключових переваг є здатність цих підходів забезпечувати глибоке та багатостороннє бачення динаміки. Наприклад, системний підхід дозволяє розглядати політико-економічні процеси як взаємопов'язані елементи єдиної системи, виявляючи їхні причинно-наслідкові зв'язки. Інституційний підхід, у свою чергу, акцентує увагу на впливі правил, норм і організацій, які формують структуру взаємодії між суб'єктами. Завдяки цьому дослідники мають змогу глибше аналізувати вплив таких факторів, як якість правового регулювання чи стабільність політичних інститутів, на економічний розвиток.

Практичність цих підходів полягає в їхній здатності застосовуватися для прийняття рішень у сфері державного управління, бізнесу чи міжнародних відносин. Наприклад, використання емпіричного аналізу та кількісних методів дозволяє розробляти точні прогнози, які слугують основою для формування політики чи стратегій розвитку. Порівняльний підхід є корисним для адаптації успішного досвіду інших країн до національних умов, тоді як історичний підхід допомагає уникнути повторення помилок минулого.

Однак методологічні підходи не позбавлені обмежень, які необхідно враховувати в процесі дослідження. Однією з головних проблем є вплив суб'єктивності дослідників. Незважаючи на прагнення до об'єктивності,

особисті переконання, цінності чи професійний досвід можуть впливати на вибір методів, інтерпретацію даних чи формулювання висновків. Це особливо актуально в інституційному та історичному підходах, де дослідники часто стикаються з неоднозначністю джерел чи даних. Серйозною проблемою є складність інтеграції міждисциплінарних підходів. Політико-економічна динаміка охоплює широкий спектр явищ, і ефективний аналіз потребує врахування соціальних, культурних, географічних та інших аспектів. Проте інтеграція таких різних дисциплін в єдину методологічну систему часто викликає проблеми узгодження теорій, методів і термінології. Наприклад, спроба поєднати емпіричний підхід із системним або історичним аналізом може стикнутися з обмеженнями через різні дослідницькі парадигми.

Багато методологічних підходів стикаються з проблемою адаптації до нових викликів. Глобалізація, технологічний прогрес і зміна геополітичних умов створюють нові складності для аналізу політико-економічної динаміки. У такій ситуації традиційні підходи можуть не враховувати динамічних змін або потребувати значного оновлення методологічного інструментарію.

Сучасна політико-економічна динаміка настільки багатогранна й складна, що аналіз її процесів за допомогою одного методологічного підходу може виявитися недостатнім. Необхідність інтеграції підходів виникає через багатовимірність явищ, які включають взаємодію політичних інститутів, економічних систем, соціальних факторів, а також вплив глобальних і регіональних умов. Поєднання різних методологій дозволяє отримати більш цілісну та збалансовану картину цих процесів, уникнути обмеженості одного методу і врахувати широкий спектр чинників.

Інтеграція методів дає можливість об'єднати переваги кожного з них. Наприклад, системний підхід забезпечує розуміння політико-економічної динаміки як єдиної системи з її взаємозв'язками, тоді як інституційний підхід дозволяє аналізувати роль формальних та неформальних правил у формуванні поведінки акторів. Порівняльний підхід допомагає визначити спільні закономірності та відмінності між різними країнами, а кількісний аналіз надає

можливість вимірювати процеси й будувати прогнози. Така комбінація підходів створює основу для багаторівневого аналізу, що враховує як глобальні тенденції, так і локальні особливості.

Модель інтегративного підходу може ґрунтуватися на комбінації системного, інституційного, порівняльного та кількісного аналізу. Наприклад, дослідження політико-економічних реформ у країні може починатися із системного аналізу, який виявляє основні елементи та взаємозв'язки в політико-економічній системі. Далі інституційний підхід дозволяє оцінити якість існуючих правил та їхній вплив на поведінку акторів. Порівняльний підхід додає перспективу через аналіз аналогічних реформ в інших країнах, що допомагає врахувати найкращі практики чи уникнути поширених помилок. Нарешті, кількісний підхід дозволяє оцінити ефективність реформ за допомогою емпіричних даних, наприклад, рівня економічного зростання, рівня бідності чи соціальної стабільності.

Практичне застосування інтегративного підходу можна розглянути на прикладі аналізу впливу політики субсидій на розвиток зеленої енергетики. Системний аналіз допоможе оцінити вплив субсидій на ключові елементи енергетичного сектору, такі як виробництво, споживання, ціни та технології. Інституційний підхід виявить, як діють механізми субсидування в межах існуючих регуляторних правил і які зміни необхідні для підвищення їхньої ефективності. Порівняльний аналіз дозволить дослідити, як подібна політика була реалізована в інших країнах, наприклад, у Європейському Союзі, і які результати були досягнуті. Кількісний підхід додасть фінансову оцінку ефективності субсидій, використовуючи дані про витрати бюджету, скорочення викидів CO₂ та розвиток альтернативних джерел енергії.

Висновки до розділу 1.

Отже, аналіз політико-економічної динаміки вимагає використання багатовимірного підходу, який дозволяє врахувати складність взаємодії політичних і економічних процесів. Різні методологічні підходи, такі як системний, інституційний, історичний, порівняльний та кількісний, мають

свої унікальні переваги. Системний підхід забезпечує цілісне розуміння взаємозв'язків між політичними та економічними елементами, тоді як інституційний аналіз акцентує увагу на впливі формальних і неформальних правил на розвиток суспільства. Історичний підхід дозволяє врахувати довгострокові зміни та уроки минулого, а порівняльний аналіз додає перспективу глобального контексту. Кількісний підхід, своєю чергою, забезпечує точність і прогностичність завдяки використанню емпіричних даних. Водночас дослідження виявило певні обмеження цих підходів, зокрема ризик суб'єктивності дослідників і труднощі в інтеграції міждисциплінарних підходів. Для подолання цих викликів була запропонована інтегративна методологія, яка об'єднує сильні сторони різних підходів і забезпечує комплексний аналіз політико-економічних процесів.

Таким чином, інтегративний підхід є ефективним інструментом для вивчення сучасної політико-економічної динаміки, забезпечуючи ґрунтовне розуміння складних явищ і сприяючи розробці ефективних рішень у сфері політики та економіки.

РОЗДІЛ 2.

ІСТОРИЧНИЙ ТА АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ІТАЛІЇ

2.1. Передумови формування політико-економічної моделі Італії

Формування політико-економічної моделі будь-якої держави є складним і багатогранним процесом, який залежить від історичних, географічних, соціальних та економічних факторів. У випадку Італії, цей процес набуває особливого значення, оскільки країна пройшла унікальний шлях від подрібненості регіональних держав до становлення єдиної нації у другій половині XIX століття. Сучасна Італія демонструє яскравий приклад взаємодії політичних реформ, економічного розвитку та соціальних змін, які вплинули на її політико-економічну модель.

Історичний розвиток Італії став важливим чинником формування її політико-економічної моделі. До середини XIX століття Італія являла собою роздроблену територію, що складалася з численних держав, кожна з яких мала власну політичну систему, економічні інтереси та соціальні особливості. Ця роздробленість значною мірою визначила характерні риси майбутньої італійської моделі, оскільки процес об'єднання та подолання регіональних відмінностей став одним із ключових завдань державної політики [18].

У період до об'єднання Італія перебувала під впливом великих європейських імперій, таких як Австрійська, а також Французької імперії під час наполеонівських війн. Північні регіони, такі як Ломбардія та Венето, входили до складу Австрії, тоді як центральна Італія контролювалася Папською державою, а південь разом із Сицилією утворював Королівство обох Сицилій. Ця політична фрагментація гальмувала економічний розвиток та перешкоджала створенню єдиного національного ринку. Відмінності між регіонами проявлялися не лише у політичних структурах, але й у соціально-

економічному устрої: у той час як північ активно індустріалізувалася, південь залишався переважно аграрним, що зумовило тривалу економічну нерівність між цими частинами країни [19].

Поворотним моментом у становленні італійської політичної системи став рух Рисорджіменто, який об'єднав націоналістичні сили в боротьбі за незалежність та створення єдиної держави. Ключовими діячами цього руху були Джузеппе Гарібальді, Камілло Кавур та Джузеппе Мадзіні, які відіграли провідну роль у формуванні політичного курсу на об'єднання. Рисорджіменто не лише сприяв усуненню зовнішнього впливу, але й заклав підґрунтя для формування централізованої держави. Однак політичне об'єднання не означало автоматичного вирішення всіх проблем. Регіональні відмінності та внутрішні суперечності залишалися значними викликами для новоствореної Італії [18]. Після проголошення Королівства Італія у 1861 році перед державою постала низка завдань, серед яких ключовими були створення єдиної економічної системи та інтеграція регіонів. Економічний розвиток набув нерівномірного характеру: на півночі розвивалися промисловість і торгівля, тоді як південь залишався у стані стагнації через аграрну залежність і соціальну відсталість. Це спричинило політичну напруженість, яка залишалася актуальною впродовж наступних десятиліть [20].

Географічне положення Італії та регіональні особливості значною мірою визначили економічний і політичний розвиток країни, а також сприяли формуванню її унікальної політико-економічної моделі. Як країна, розташована на стратегічно важливому перехресті між Європою, Африкою та Азією, Італія історично виконувала роль торговельного та культурного мосту, що мало значний вплив на її економіку і міжнародні зв'язки [21]. Однією з ключових характеристик Італії є різка економічна і соціальна відмінність між її північною та південною частинами. Північ країни, яка включає такі регіони, як Ломбардія, Венето та Емілія-Романья, має вигідне географічне розташування біля великих європейських економічних центрів. Цей фактор сприяв швидкій індустріалізації регіону та розвитку ефективної транспортної

інфраструктури. Близькість до Альп забезпечила доступ до водних ресурсів, необхідних для роботи гідроелектростанцій, що стало основою енергозабезпечення промислових об'єктів. Завдяки цьому північ Італії перетворилася на економічний центр країни, орієнтований на експорт та співпрацю з європейськими партнерами [21].

Натомість південь Італії, відомий як «Меццоджорно», має зовсім інші географічні умови. Посушливий клімат, нерозвинена інфраструктура та залежність від сільського господарства тривалий час стримували економічний розвиток регіону. Тут домінували невеликі фермерські господарства, що базувалися на традиційних аграрних методах, і це обмежувало можливості модернізації економіки. Географічна ізоляція півдня від основних транспортних артерій та промислових центрів півночі поглиблювала регіональні диспропорції, створюючи значну соціально-економічну нерівність, яка впливала і на політичну систему країни [22].

Регіональні диспропорції між північчю та півднем залишаються однією з найбільших структурних проблем Італії. Ця нерівність значно вплинула на політичну систему, створюючи протиріччя у внутрішній політиці країни. Північні регіони, які є економічно сильнішими, часто виступали за більшу автономію та зменшення централізованого управління, вважаючи, що їх ресурси використовуються для субсидування менш розвинених південних територій. У свою чергу, південь вимагав більш активного втручання уряду для розв'язання соціальних та економічних проблем. Це призводило до політичної напруженості та ускладнювало вироблення загальнодержавної політики [23]. Не менш важливим фактором впливу на формування політико-економічної моделі Італії було її зовнішньополітичне оточення. Як середземноморська країна, Італія мала тісні зв'язки з регіонами Північної Африки та Близького Сходу, що впливало на її роль у міжнародних торговельних потоках. Однак у періоди нестабільності в цих регіонах, зокрема через міграційні кризи або конфлікти, Італія опинялася під значним тиском. Крім того, її положення в центрі Середземномор'я робило її стратегічним

партнером для великих європейських держав, таких як Німеччина та Франція, що визначило активну участь Італії у європейській інтеграції [23].

Географія та регіональні особливості також впливали на характер італійської зовнішньої політики. Як країна з обмеженими природними ресурсами, Італія змушена була розвивати зовнішню торгівлю та інвестувати у відносини з іншими країнами для забезпечення енергетичних потреб. У цьому контексті важливим аспектом стала участь Італії в європейських економічних структурах, таких як Європейський Союз, що дозволило компенсувати внутрішні диспропорції шляхом отримання фінансової допомоги та доступу до єдиного європейського ринку.

Соціальні фактори розвитку відіграли важливу роль у формуванні політико-економічної моделі Італії, адже зміни в демографічному складі, класовій структурі суспільства та вплив релігійних інституцій значно вплинули на політичний курс і економічну динаміку країни. Італія, як держава з багатою історією і складною соціальною структурою, зазнала значних трансформацій протягом XIX і XX століть, що стало передумовою для формування сучасної моделі [18]. Одним із ключових соціальних чинників стали демографічні зміни, які відбувалися протягом багатьох десятиліть. У другій половині XIX століття в Італії спостерігалось швидке зростання населення, зокрема в сільських районах. Однак надлишок робочої сили на тлі відсутності достатньої кількості робочих місць призвів до масової еміграції, особливо в південних регіонах. Мільйони італійців виїхали до Сполучених Штатів, Аргентини та інших країн, шукаючи кращих економічних можливостей. Цей процес мав подвійний ефект: з одного боку, він зменшив соціальну напругу через надлишок робочої сили, з іншого – послабив економічний потенціал країни, особливо південних регіонів, де сільське господарство залишалося основним джерелом зайнятості [20].

У XX столітті Італія почала переживати інший демографічний зсув: зниження рівня народжуваності та швидку урбанізацію. Індустріалізація сприяла міграції населення з сільських районів до міст, особливо на півночі,

де зосереджувалася промисловість. Зростання міст та чисельності міського населення сприяло формуванню нової соціальної структури, в якій середній клас і робітничий рух стали провідними силами суспільних змін.

Становлення середнього класу та розвиток робітничого руху значно вплинули на політичний ландшафт Італії. Індустріалізація сприяла появі нових соціальних груп, таких як підприємці, технічні фахівці та кваліфіковані робітники, які стали основою середнього класу. Цей прошарок суспільства відігравав важливу роль у модернізації економіки та підтримці демократичних процесів. Водночас робітничий рух, який активно розвивався наприкінці XIX століття, став інструментом боротьби за права найманих працівників. Профспілки та соціалістичні партії набували дедалі більшого впливу, виступаючи за покращення умов праці, скорочення робочого дня та підвищення заробітної плати [21].

Політична активність робітничого класу досягла свого апогею в період після Першої світової війни, коли зростання соціального невдоволення та економічна криза створили передумови для появи фашистського режиму. Проте в довгостроковій перспективі саме робітничий рух став ключовим чинником у формуванні сучасної соціальної політики Італії, що передбачала розширення соціальних гарантій, впровадження пенсійних програм та розвиток системи охорони здоров'я [22]. Релігійний фактор також відігравав важливу роль у політичному та економічному розвитку Італії. Католицька церква протягом століть була не лише духовною, а й політичною та економічною інституцією, яка впливала на всі аспекти життя італійського суспільства. У XIX столітті, після об'єднання Італії, роль церкви дещо зменшилася, особливо через конфлікти між Папською державою та новоствореним Королівством Італія. Проте у XX столітті католицька церква знову стала значним гравцем, особливо після підписання Латеранських угод 1929 року, які врегулювали відносини між Ватиканом і італійською державою [19]. Католицька церква відігравала подвійну роль у політичному житті країни. З одного боку, вона виступала моральним орієнтиром для суспільства,

зберігаючи традиційні цінності. З іншого боку, церква брала активну участь у політичних процесах, підтримуючи Християнсько-демократичну партію, яка домінувала в політичному житті Італії після Другої світової війни. У соціально-економічному плані церква сприяла розвитку системи освіти та благодійних організацій, що особливо відчувалося у відсталих регіонах півдня.

Економічний розвиток Італії, як і її політична трансформація, зазнав значних змін протягом XIX і XX століть. Індустріалізація, роль сільського господарства, вплив фашистського режиму та економічне зростання після Другої світової війни стали ключовими етапами у формуванні сучасної політико-економічної моделі країни [18]. Наприкінці XIX – початку XX століття Італія почала долати значне економічне відставання, викликане її історичною роздробленістю та нерівномірністю розвитку регіонів. Індустріалізація, яка стала однією з головних рис цього періоду, була сконцентрована переважно у північних регіонах країни, таких як Ломбардія, П'ємонт та Лігурія. У цих регіонах активно розвивалися металургія, машинобудування, текстильна промисловість та виробництво хімічних товарів. Значну роль у цьому процесі відігравала інвестиційна діяльність держави, а також приватний капітал, що надходив з-за кордону. Південні регіони, навпаки, залишалися переважно аграрними, що лише поглиблювало економічні та соціальні диспропорції між північчю та півднем [23].

Однак індустріалізація не була рівномірною, і це впливало на загальну економічну структуру країни. Значна частина італійського населення залишалася зайнятою в аграрному секторі, що мав важливе значення для економіки, хоча й характеризувався низькою продуктивністю праці. Сільське господарство, особливо у південних регіонах, базувалося на традиційних методах ведення господарства, які майже не змінювалися протягом століть. У той час як північ почала модернізувати свої аграрні системи, використовуючи нові технології та підходи, південь залишався залежним від дрібного фермерства, що стримувало економічний розвиток регіону. Ця диспропорція

спричинила соціальну напруженість, міграцію з півдня до півночі та навіть за межі країни [19].

Важливим етапом у розвитку економіки Італії став період фашистського режиму (1922–1943 рр.), який мав суперечливий вплив на економіку країни. Муссоліні намагався побудувати автократичну економічну систему, що базувалася на державному контролі, корпоратизмі та політиці самозабезпечення [24, 25]. Фашистський уряд запровадив низку економічних реформ, спрямованих на посилення державного впливу в ключових секторах економіки. Були створені державні корпорації, такі як IRI (Інститут промислової реконструкції), які взяли під контроль стратегічно важливі галузі [26]. Особлива увага приділялася розвитку важкої промисловості та військового виробництва, що мало на меті підготовку країни до воєнних дій. Однак політика самозабезпечення, яка пропагувалася фашистським урядом, не виправдала очікувань [27]. Економічна ізоляція від інших країн, пов'язана з автаркічною політикою, та величезні витрати на військові кампанії серйозно послабили економіку Італії. Ресурси країни виснажувалися, а рівень життя населення знижувався. До кінця фашистського періоду економіка країни опинилася у стані кризи, що вимагало радикальних змін після завершення Другої світової війни [28, 29].

Повоєнний період став для Італії часом економічного відродження. У 1950–1960-х роках країна пережила феномен, відомий як «італійське економічне диво». Це був період швидкого економічного зростання, який супроводжувався значними структурними змінами в економіці. Завдяки підтримці плану Маршалла, Італія отримала фінансову допомогу, що дозволила модернізувати промисловість та інфраструктуру. Ключовими секторами, які визначили економічне зростання, стали автомобільна промисловість, хімія, електротехніка та машинобудування. Компанії на кшталт *FIAT*, *Olivetti* та *Pirelli* перетворилися на символи італійської економічної могутності [30].

Швидка урбанізація, яка супроводжувала економічне диво, сприяла зростанню рівня зайнятості у містах, розвитку середнього класу та покращенню рівня життя населення. Проте цей процес не був без проблем. Регіональна нерівність між північчю та півднем залишалася серйозною, а брак стратегічного планування призводив до перевантаження міської інфраструктури. У 1970-х роках економічний ріст почав сповільнюватися через нафтові кризи, що поставило перед країною нові виклики [31].

Формування сучасної політико-економічної моделі Італії великою мірою визначалося політичними чинниками, які зазнали істотних змін у XX столітті. Парламентська республіка, політична нестабільність та процес євроінтеграції стали важливими складовими, які вплинули на політичну систему країни та визначили її роль у європейському та глобальному контекстах. Після Другої світової війни Італія перейшла до нового етапу свого політичного розвитку, прийнявши у 1946 році рішення про встановлення парламентської республіки. Це стало результатом референдуму, на якому громадяни проголосували за скасування монархії, що асоціювалася з фашистським режимом і військовими поразками. Парламентська республіка передбачала розподіл влади між законодавчою, виконавчою та судовою гілками, що мало на меті створення балансу та гарантування демократичних принципів. Конституція, прийнята у 1948 році, закріпила основи політичного устрою країни, зокрема права і свободи громадян, а також незалежність парламенту [32].

Особливістю італійської парламентської системи є її багатопартійність. Історично політичний ландшафт країни характеризувався великою кількістю партій, що представляли різні ідеологічні та регіональні інтереси. Найвпливовішими партіями у післявоєнний період були Християнсько-демократична партія, яка мала потужну підтримку з боку католицької церкви, та Комуністична партія, яка користувалася популярністю серед робітничого класу. Така багатопартійність сприяла плюралізму, але водночас призводила до частих змін урядів і політичної нестабільності [32].

Політична нестабільність стала однією з ключових характеристик італійської політичної системи у другій половині XX століття. Часті зміни урядів, спричинені коаліційними конфліктами та внутрішніми протиріччями між партіями, створювали труднощі для проведення послідовної політики. З 1946 до кінця 1990-х років в Італії змінилося понад 50 урядів, що ускладнювало реалізацію довгострокових реформ. Водночас політична нестабільність не стала перешкодою для економічного зростання та модернізації, оскільки основні інститути, такі як Центральний банк та судова система, залишалися стабільними і ефективними [33].

Важливим політичним фактором, який вплинув на становлення сучасної моделі, став процес європейської інтеграції. Італія була однією з країн-засновниць Європейського економічного співтовариства, створеного в 1957 році, що стало важливим кроком на шляху до економічного співробітництва в Європі. Членство в Європейському Союзі дозволило Італії інтегруватися у єдиний європейський ринок, що сприяло розвитку торгівлі, залученню інвестицій та впровадженню структурних реформ. Процес євроінтеграції також вплинув на політичну систему країни. Зобов'язання, взяті в межах ЄС, вимагали адаптації італійського законодавства до європейських стандартів. Євроінтеграція сприяла зміцненню демократичних інститутів та стимулювала боротьбу з корупцією, яка історично була однією з головних проблем італійської політичної системи. Участь у Європейському Союзі також надала Італії доступ до фінансової підтримки для вирішення регіональних диспропорцій, що особливо важливо для південних регіонів країни. Попри переваги євроінтеграції, Італія також стикалася з викликами, такими як необхідність дотримання суворих бюджетних правил, встановлених Маастрихтським договором. Це вимагало від італійського уряду скорочення державного боргу та впровадження фінансової дисципліни, що іноді викликало соціальний опір і політичні конфлікти [34].

Отже, формування політико-економічної моделі Італії стало результатом складного поєднання історичних, географічних, соціальних,

економічних та політичних чинників. Історичні передумови, зокрема тривалий період політичної роздробленості, боротьба за об'єднання під час Рисорджіменто та наслідки двох світових війн, заклали основу для формування централізованої держави з урахуванням регіонального різноманіття. Важливу роль у цьому процесі відігравали регіональні диспропорції між індустріалізованою північчю та аграрним півднем, що значно вплинуло на економічну політику країни. Ключовими факторами, що визначили сучасний стан Італії, стали успішна індустріалізація північних регіонів, розвиток середнього класу та посилення робітничого руху, що сприяло модернізації суспільства. Вплив католицької церкви як культурного та політичного орієнтира зберігався навіть у періоди радикальних змін. Процес євроінтеграції став важливим інструментом для стабілізації економіки та вирішення внутрішніх проблем. Таким чином, Італія створила унікальну модель, що поєднує багатопартійність, регіональне розмаїття та інтеграцію до європейських структур, які залишаються ключовими для її сучасного розвитку.

2.2. Етапи політичних та економічних реформ у післявоєнний період

Після Другої світової війни Італія переживала глибокі політичні трансформації, які суттєво змінили державний устрій та заклали основи для подальшого розвитку демократичної системи. Одним із найважливіших етапів цих змін став референдум 1946 року, на якому італійці висловилися за ліквідацію монархії та проголошення республіки. Це рішення відображало втрату довіри до монархії Савойської династії, яка асоціювалася з авторитарним режимом Муссоліні та поразкою у війні. Референдум, який відбувся 2 червня 1946 року, став першим в історії країни національним голосуванням, у якому взяли участь жінки, що символізувало початок нового демократичного етапу в історії Італії [24-26].?

Після проголошення республіки Італія приступила до створення основного закону країни – Конституції, яка була ухвалена 22 грудня 1947 року та набрала чинності 1 січня 1948 року. Нова Конституція закріпила демократичні принципи, включно з поділом влади, захистом прав і свобод громадян та гарантією рівності перед законом. Вона створила парламентську систему управління, яка передбачала існування двопалатного парламенту – Палати депутатів і Сенату – та обмежувала повноваження виконавчої влади, закріплюючи її підзвітність парламенту. Конституція гарантувала незалежність судової гілки влади та утверджувала принципи соціальної справедливості [20].

На політичній арені країни важливу роль почали відігравати партії, які визначали курс розвитку Італії в післявоєнний період. Однією з провідних політичних сил стала Християнсько-демократична партія, яка отримала широку підтримку завдяки своїй поміркованій політиці та орієнтації на соціальні реформи. Комуністична та соціалістична партії також мали значний вплив, особливо серед робітничого класу та селян. Проте ідеологічна конфронтація між лівими силами та Християнсько-демократичною партією нерідко призводила до політичної нестабільності, яка була характерною для перших десятиліть після війни [20]. Водночас у країні було проведено низку інституційних реформ, спрямованих на зміцнення демократичних механізмів. Однією з ключових змін стало встановлення незалежної судової влади та створення Конституційного суду, який забезпечував дотримання основного закону. Реформи також торкнулися виборчої системи, що дало змогу забезпечити представництво різних політичних сил у парламенті. Ці заходи сприяли формуванню стійкої демократичної системи, яка змогла вистояти перед викликами, зокрема політичними кризами та соціально-економічними труднощами [21].

Після завершення Другої світової війни Італія опинилася в стані глибокої економічної кризи. Руйнування, спричинені війною, знищили значну частину промислових підприємств, інфраструктури та сільськогосподарських

угідь. Рівень безробіття зріс до критичних показників, а національна економіка була фактично паралізована. Основним завданням уряду стало відновлення економіки, що вимагало як внутрішніх реформ, так і міжнародної підтримки.

Одним із ключових чинників, який сприяв економічному відродженню Італії, став План Маршалла, започаткований США у 1948 році. Ця програма економічної допомоги надала Італії значні фінансові ресурси для відновлення економіки, модернізації інфраструктури та підвищення продуктивності праці. Завдяки коштам, отриманим у рамках Плану Маршалла, Італія змогла стабілізувати свою валюту, поліпшити доступ до імпортованих технологій та створити умови для подальшого економічного зростання. Ця допомога стала своєрідним каталізатором для відновлення довіри до економіки країни та залучення інвестицій [21].

Важливою складовою економічних реформ була індустріалізація, яка стала пріоритетом післявоєнної політики. Уряд Італії сприяв створенню нових підприємств і модернізації існуючих заводів, що дозволило підвищити ефективність виробництва та розширити експортний потенціал країни. Особливий акцент робився на розвитку таких галузей, як автомобілебудування, металургія та машинобудування. Італійські компанії, зокрема Fiat і Olivetti, стали символами індустріального прогресу, який отримав назву «економічного дива» [21].

Одним із результатів цих економічних змін стало зростання середнього класу та покращення рівня життя. Швидке розширення промислового виробництва сприяло створенню нових робочих місць, зростанню доходів населення та формуванню споживчої культури. Значна частина населення, яка раніше перебувала за межею бідності, отримала доступ до товарів і послуг, що раніше вважалися розкішшю. Зростання рівня життя супроводжувалося також розвитком системи соціального забезпечення, що включала пенсійні програми, страхування від безробіття та інші форми підтримки населення [19].

Поряд із цим важливу роль відігравав розвиток інфраструктури. Зруйновані транспортні шляхи відновлювалися та модернізувалися, що

сприяло покращенню логістики та комунікацій. Будівництво нових автомобільних доріг, мостів і залізничних ліній забезпечило інтеграцію окремих регіонів у єдину економічну систему. Енергетичний сектор також зазнав значного розвитку: зростання виробництва електроенергії дозволило забезпечити потреби промисловості та населення. Крім того, уряд активно підтримував житлове будівництво, щоб задовольнити попит на житло серед працюючого населення [20].

Соціальні аспекти реформ у післявоєнній Італії відігравали важливу роль у відновленні та модернізації суспільства. Політика уряду була спрямована на створення умов для соціальної справедливості, покращення якості життя населення та забезпечення прав працівників. Одним із ключових напрямків стало впровадження прогресивних реформ у сфері соціального захисту та праці. Післявоєнні реформи забезпечили нові права для працівників, що стало результатом зусиль профспілок та демократичних рухів. Було прийнято закони, які гарантували мінімальну заробітну плату, обмеження робочого часу, право на відпустку та безпечні умови праці. Особлива увага приділялася створенню механізмів захисту від безробіття, що мало велике значення в умовах післявоєнної нестабільності. У 1950-х і 1960-х роках було здійснено пенсійну реформу, яка впровадила сучасну систему соціального забезпечення для літніх людей, надаючи їм фінансову підтримку та покращуючи їхній рівень життя. Ці реформи стали важливим елементом у формуванні довіри громадян до демократичної системи [20,21].

Освіта та культурний розвиток також стали пріоритетними напрямками відбудови суспільства. Післявоєнна Італія прагнула подолати спадщину низького рівня грамотності та обмеженого доступу до освіти, які були характерними для довоєнного періоду. Уряд ухвалив законодавчі ініціативи, спрямовані на розширення системи початкової та середньої освіти, зробивши її обов'язковою та доступною для всіх дітей. Крім того, було створено нові університети та професійні навчальні заклади, що забезпечили підготовку кадрів для модернізованої економіки. Розвиток культури, у тому числі через

підтримку мистецтва, літератури та кіно, відігравав важливу роль у зміцненні національної ідентичності та підвищенні рівня соціальної інтеграції [20].

Не менш важливим чинником соціальних змін стало зростання впливу профспілок, які активно залучалися до процесу реформ. У післявоєнний період профспілки стали одними з ключових інститутів, що представляли інтереси робітників і забезпечували їхню участь у політичному та економічному житті країни. Завдяки їхній діяльності вдалося досягти значних успіхів у захисті трудових прав, зокрема укладанні колективних договорів, які забезпечували соціальні гарантії для працівників. Профспілки також відігравали важливу роль у політичному житті, впливаючи на ухвалення рішень, пов'язаних із реформами у сфері праці та соціального захисту [21].

Міжнародні відносини відігравали визначальну роль у політичних та економічних процесах післявоєнної Італії, формуючи її курс як демократичної та економічно інтегрованої держави. Після завершення Другої світової війни Італія опинилася перед необхідністю відновлення свого міжнародного авторитету, який було втрачено через співпрацю з нацистською Німеччиною та фашистський режим. У цьому контексті інтеграція в Західну Європу стала стратегічним вибором, що визначив політичну та економічну траєкторію країни на десятиліття вперед. Одним із перших кроків у цьому напрямку стало приєднання Італії до процесу європейської інтеграції. Уряд країни активно підтримував ідею співпраці з іншими європейськими державами задля економічного розвитку та забезпечення стабільності. У 1951 році Італія стала одним із засновників Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС), яке стало першим кроком до створення сучасного Європейського Союзу. Ця організація не лише сприяла економічній кооперації між країнами, але й символізувала прагнення до єдності, яке було необхідне для подолання наслідків війни [35].

Важливим аспектом міжнародних відносин Італії стало її членство в НАТО, яке країна отримала у 1949 році. Вступ до цього військово-політичного альянсу означав остаточне закріплення Італії у таборі західних демократій у

період початку «холодної війни». Участь у НАТО забезпечила Італії підтримку з боку США та інших союзників, що мало значний вплив на її безпеку та економічний розвиток. Завдяки цій співпраці Італія змогла отримати доступ до військових та економічних ресурсів, які сприяли її відновленню та модернізації [36].

Важливу роль у політичному та економічному житті Італії відіграло її членство в Європейському економічному співтоваристві (далі – ЄЕС), створеному у 1957 році після підписання Римських договорів. Італія стала одним із засновників цієї організації, яка стала платформою для поглиблення економічної інтеграції між країнами Західної Європи. Членство в ЄЕС дало Італії можливість користуватися перевагами єдиного ринку, що сприяло зростанню її експорту, розвитку промисловості та залученню іноземних інвестицій. Крім того, економічна інтеграція дозволила Італії отримати доступ до структурних фондів, які використовувалися для розвитку регіонів, особливо у відсталих районах півдня країни [37]. Міжнародна інтеграція також сприяла політичній стабільності Італії. Співпраця з західними демократіями та участь у європейських організаціях допомогли зміцнити демократичні інститути та подолати політичну ізоляцію, яка залишилася у спадок після фашистського режиму. Активна участь у міжнародних організаціях сприяла формуванню нової італійської ідентичності, що базувалася на ідеях солідарності, співпраці та інтеграції.

Реформи, проведені в Італії у післявоєнний період, хоч і забезпечили значний прогрес у політичному та економічному розвитку країни, зіткнулися з численними викликами та проблемами. Серед найбільш гострих питань, що впливали на хід реформ, були корупція, регіональна нерівність та політична нестабільність, які створювали перешкоди для сталого розвитку та соціальної справедливості [38]. Корупція залишалася однією з головних загроз для політичного розвитку Італії. Хоча демократичні інститути були зміцнені після прийняття Конституції 1948 року, корупція на різних рівнях влади підіривала довіру громадян до уряду та ускладнювала реалізацію реформ. Особливого

масштабу це явище набуло у другій половині XX століття, коли корупційні схеми поширилися на ключові галузі економіки та державного управління. Система так званої «клієнтелістської політики», за якої політична підтримка купувалася за рахунок привілеїв і державних контрактів, сприяла збереженню корупційних практик. Ці проблеми не лише гальмували економічний розвиток, але й створювали ґрунт для зростання суспільного невдоволення [39].

Серйозною проблемою залишалася нерівність між північчю та півднем Італії. Північ країни, з її індустріальною базою та високим рівнем економічного розвитку, значно випереджала аграрний і менш розвинений південь. Ця нерівність, відома як «південна проблема», мала історичні корені, але в післявоєнний період стала особливо помітною. Попри спроби уряду вирішити це питання шляхом інвестицій у розвиток інфраструктури, створення робочих місць та впровадження соціальних програм, розрив між регіонами залишався значним. Багато жителів півдня були змушені мігрувати до північних регіонів або за кордон у пошуках кращих умов життя, що сприяло демографічним змінам і створювало додаткове соціальне напруження [39].

Політична нестабільність також стала однією з головних проблем Італії у другій половині XX століття. Часта зміна урядів, коаліційна політика та протистояння між політичними партіями робили процес ухвалення рішень вкрай складним. Зокрема, ідеологічна боротьба між християнськими демократами, соціалістами та комуністами створювала ситуацію політичної напруги, що впливала на ефективність роботи парламенту та уряду. До того ж, країна періодично стикалася з економічними кризами, викликаними як зовнішніми факторами (наприклад, енергетичними шоками 1970-х років), так і внутрішніми проблемами, такими як неефективне державне управління та перевитрати бюджету. Ці виклики, хоча й ускладнювали процес реформ, не змогли повністю зупинити поступ Італії до демократичного розвитку та економічного зростання. Проте вони демонстрували, що побудова сучасної держави – це тривалий і складний процес, який потребує не лише технічних

реформ, але й фундаментальних змін у політичній культурі, управлінні та суспільних відносинах. Уроки, які Італія винесла з цих труднощів, залишаються актуальними для інших країн, що стикаються з подібними викликами.

Отже, післявоєнні політичні та економічні реформи в Італії стали визначальними для відновлення країни та її становлення як сучасної демократичної держави. Політичні зміни, зокрема перехід до республіканської форми правління, прийняття демократичної Конституції та посилення ролі громадянського суспільства, заклали основу для стабільності та ефективності інститутів влади. Попри виклики, такі як корупція та політична нестабільність, ці реформи зміцнили демократичну традицію та дозволили Італії інтегруватися у міжнародне співтовариство. Економічні реформи, що включали відновлення інфраструктури, індустріалізацію та модернізацію, створили фундамент для так званого «економічного дива», завдяки якому Італія перетворилася на одну з провідних економік Європи. Соціальні ініціативи, спрямовані на підвищення рівня життя, розвиток освіти та забезпечення прав працівників, сприяли формуванню справедливішого суспільства.

2.3. Вплив міжнародного середовища на трансформаційні процеси в Італії

Політична та економічна еволюція Італії значною мірою визначалася її взаємодією з міжнародним середовищем. Як член-засновник ключових міжнародних організацій та ключовий актор європейської та глобальної геополітики, Італія перебуває під впливом зовнішньої політичної динаміки, альянсів та криз. Інтеграція країни до глобальних інституцій, її двосторонні та багатосторонні відносини, а також геополітичні виклики, з якими вона зіткнулася, відіграли вирішальну роль у формуванні її трансформації протягом десятиліть.

Членство Італії в Європейському Союзі (ЄС) є одним з найважливіших факторів, що впливають на її політичну та економічну траєкторію. Як член-засновник Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) у 1957 році, яке пізніше перетворилося на ЄС, Італія була глибоко залучена до процесу європейської інтеграції. Запровадження євро в 1999 році ще більше інтегрувало Італію в європейську фінансову систему, що вимагало дотримання економічних правил і фіскальної політики ЄС [40]. Хоча європейська інтеграція сприяла економічній стабільності та доступу до ширших ринків, вона також наклала обмеження на фіскальну автономію Італії, особливо під час економічної кризи. Механізми управління ЄС, включаючи Європейську комісію, Європейський парламент і Європейський центральний банк, продовжують впливати на внутрішню політику Італії, особливо в таких сферах, як економічне управління, міграція та кліматична політика [41].

Роль Італії в НАТО є не менш важливою у формуванні її зовнішньої та безпекової політики. З моменту вступу до НАТО в 1949 році Італія бере активну участь у військово-стратегічних ініціативах Альянсу. Як ключова середземноморська держава, Італія відіграє важливу роль на південному фланзі НАТО, розміщуючи важливі військові бази, які слугують оперативними центрами для місій Альянсу. Участь Італії в НАТО посилила її зобов'язання щодо колективної оборони, а також зобов'язала її підтримувати військову готовність і брати участь у міжнародних миротворчих місіях. Країна надає війська і ресурси для участі в операціях НАТО в Афганістані, на Балканах, а віднедавна – у заходах стримування проти потенційних загроз з боку Росії. Хоча членство в НАТО забезпечило безпеку Італії в рамках ширшого трансатлантичного альянсу, воно також вимагало ретельного дипломатичного маневрування, щоб збалансувати відносини з Росією та іншими світовими державами [42].

Зовнішня політика Італії історично формувалася під впливом її відносин з ключовими європейськими та світовими державами. У Європі Італія підтримує тісні зв'язки з Німеччиною та Францією, які є її головними

партнерами в ЄС. Економічна та політична співпраця з цими країнами має важливе значення для ролі Італії в процесі європейської інтеграції. Франко-італійське та німецько-італійське економічне партнерство сприяло торгівлі, інвестиціям та промисловому співробітництву, особливо в автомобільній, аерокосмічній та енергетичній галузях [43].

Поза межами Європи Італія підтримує міцні трансатлантичні відносини зі Сполученими Штатами. Це партнерство, засноване на історичних, військових та економічних зв'язках, має фундаментальне значення для зовнішньої політики Італії. США є ключовим союзником у питаннях безпеки, забезпечуючи оборонну співпрацю в рамках НАТО та двосторонніх угод. В економічному плані США залишаються одним з головних торговельних партнерів Італії, здійснюючи значні інвестиції в італійські галузі, такі як автомобілебудування, технології та оборонна промисловість. Однак Італія також прагне диверсифікувати своє міжнародне партнерство, зокрема, зміцнюючи економічні та дипломатичні зв'язки з Китаєм [44]. Ініціатива «Один пояс, один шлях» (BRI), до якої Італія неоднозначно приєдналася у 2019 році, сигналізувала про перехід до глибшої взаємодії з Китаєм, зокрема у сфері торгівлі та інвестицій в інфраструктуру. Цей крок, однак, викликав занепокоєння серед західних союзників Італії щодо потенційної стратегічної залежності від Китаю [44].

Торговельні та дипломатичні угоди Італії надалі формують її політичний вибір на міжнародній арені. Як країна з експортно-орієнтованою економікою, Італія була рішучим прихильником угод про вільну торгівлю в рамках ЄС, беручи участь у переговорах з ключовими глобальними партнерами, такими як Канада, Японія та Південна Корея. Водночас Італії доводиться долати торговельну напруженість між великими світовими державами, зокрема торговельну війну між США та Китаєм, яка має хвилеподібний вплив на італійську промисловість, залежну від глобальних ланцюгів постачання [45].

Геополітичне розташування Італії спричинило низку зовнішніх впливів і криз, які сформували її політичний та економічний ландшафт. Під час

холодної війни Італія опинилася на перетині напруженості між Сходом і Заходом, виступаючи прифронтовою державою НАТО і водночас борючись зі значною внутрішньополітичною боротьбою. Сильний комуністичний рух в країні, один з найбільших у Західній Європі, зробив Італію ключовим полем битви в ідеологічному змаганні між США і Радянським Союзом. Італійський уряд за підтримки США намагався стримати комуністичний вплив, що призвело до складного політичного середовища, позначеного соціальними заворушеннями, тероризмом та економічною нестабільністю [42].

Закінчення холодної війни принесло значні геополітичні зрушення, що вимагали від Італії переосмислення своєї ролі на світовій арені. З розпадом Радянського Союзу Італія перетворилася з прифронтової держави холодної війни на невід'ємну частину європейського проекту, що розширюється. У період після закінчення холодної війни Італія брала активну участь у процесах європейської інтеграції, а також у миротворчих і відновлювальних місіях на Балканах і Близькому Сході. Реструктуризація глобальної динаміки сили спонукала Італію переорієнтувати свою зовнішню політику на протидію новим загрозам безпеці, включаючи тероризм і регіональні конфлікти. У сучасну епоху Італія стикається з низкою геополітичних викликів, які продовжують впливати на її трансформацію. Російсько-українська війна має значні економічні та політичні наслідки для Італії, особливо з точки зору енергетичної безпеки та торгівлі. Як країна, що значною мірою залежить від імпорту російського газу, Італія була змушена диверсифікувати свої джерела енергії, водночас підтримуючи санкції ЄС проти Росії. Ця геополітична криза також стала випробуванням для дипломатичного балансування Італії, яка намагається зберегти єдність в ЄС і НАТО, пом'якшуючи при цьому економічні потрясіння [46].

Середземноморський регіон є ще однією важливою геополітичною проблемою для Італії. Нестабільність у Північній Африці та на Близькому Сході призвела до значного міграційного тиску, а Італія стала основним пунктом в'їзду для біженців та шукачів притулку. Наплив мігрантів створив

внутрішньополітичні виклики, підживлюючи дебати щодо імміграційної політики та розподілу європейського тягаря [42]. Італія активно долучилася до дипломатичних зусиль зі стабілізації Середземноморського регіону, беручи участь в ініціативах ЄС, спрямованих на посилення співпраці з північно-африканськими країнами у сфері управління міграцією та безпеки. Тим часом триваюча торговельна війна між США та Китаєм створила додаткові виклики для італійської економіки, особливо в таких секторах, як виробництво та експорт. Як країна, глибоко інтегрована в глобальні ланцюги поставок, Італія змушена орієнтуватися в мінливому торговельному ландшафті, забезпечуючи при цьому економічну конкурентоспроможність. Викликом для Італії залишається балансування між її економічними інтересами та стратегічними зобов'язаннями перед західними союзниками [44].

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) вже давно є ключовим фактором промислового та фінансового розвитку Італії. Протягом десятиліть приплив міжнародного капіталу сприяв зростанню різних секторів економіки, включаючи виробництво, автомобілебудування, індустрію моди та фінанси. Стратегічне розташування Італії в Європі, розвинена інфраструктура та висококваліфікована робоча сила зробили її привабливим місцем для транснаціональних корпорацій (ТНК), які прагнуть розширити свою діяльність. Наприклад, автомобільна промисловість отримала значні іноземні інвестиції, особливо від таких компаній, як Stellantis, що виникла в результаті злиття Fiat Chrysler Automobiles (FCA) з французькою PSA Group. Це злиття, якому сприяв міжнародний капітал, зміцнило позиції Італії на світовому автомобільному ринку, але водночас створило виклики, пов'язані з корпоративним управлінням та реформуванням ринку праці [42].

Аналогічно, індустрія моди та розкоші залучила значні іноземні інвестиції, а такі великі бренди, як Gucci та Versace, були придбані транснаціональними групами, такими як Kering та Capri Holdings. Фінансовий сектор також зазнав значного впливу від міжнародного руху капіталу. Іноземні банки та інвестиційні компанії відіграли вирішальну роль у формуванні

фінансового ландшафту Італії, забезпечуючи ліквідність і стимулюючи конкуренцію на внутрішніх ринках. Однак іноземні поглинання італійських компаній також викликали занепокоєння щодо національного економічного суверенітету, що призвело до дебатів про те, якою мірою Італія повинна регулювати іноземну власність у стратегічних галузях. Хоча ПІІ сприяли економічному зростанню та технологічному прогресу, вони також призвели до залежності від коливань на світових ринках, що зробило Італію вразливою до зовнішніх потрясінь [42].

Інтеграція Італії в європейський економічний простір стала одним з найбільш трансформаційних факторів її розвитку. Як член-засновник Європейського економічного співтовариства (ЄЕС), а згодом і Європейського Союзу (ЄС), Італія була глибоко залучена до процесу європейської інтеграції. Однією з найважливіших віх у цьому процесі стало запровадження євро в 1999 році, що мало глибокі наслідки для монетарної та фінансової політики Італії. Членство в Європейському валютному союзі (ЄВС) надало Італії низку переваг, зокрема, нижчі відсоткові ставки, зменшення волатильності обмінного курсу та розширення доступу до європейських ринків [43].

Однак обмеження, накладені фінансовими правилами Єврозони, зокрема Пактом стабільності та зростання, обмежили здатність Італії проводити незалежну монетарну та фінансову політику. Вимога підтримувати бюджетну дисципліну часто вступала в протиріччя з потребою Італії в економічному стимулюванні, що призводило до суперечностей між національними економічними пріоритетами та директивами ЄС. Роль Італії в Європейському центральному банку (ЄЦБ) також вплинула на її економічну траєкторію. Як одна з найбільших економік Єврозони, Італія брала участь у прийнятті ключових рішень ЄЦБ, пов'язаних з монетарною політикою, контролем інфляції та фінансовою стабільністю. Політика ЄЦБ, особливо у відповідь на економічні кризи, мала безпосередній вплив на банківський сектор Італії та управління державним боргом. Хоча європейська інтеграція сприяла торгівлі

та інвестиційним потокам, вона також піддала Італію економічній вразливості, пов'язаній із загальноєвропейською фінансовою політикою [42].

Глобальні економічні кризи суттєво вплинули на економіку Італії, а фінансова криза 2008 року стала одним з найсерйозніших потрясінь в новітній історії. Криза, що виникла в США, мала далекосяжні наслідки для банківського сектору, промислового виробництва та ринку праці Італії. Крах світових фінансових ринків призвів до кредитної кризи, яка обмежила доступ до капіталу для італійського бізнесу та спричинила різке зниження темпів економічного зростання. Криза також загострила проблему державного боргу Італії, що призвело до заходів жорсткої економії, запроваджених ЄС для стабілізації фінансів країни [47]. Після кризи 2008 року Італія провела структурні реформи, спрямовані на підвищення економічної стійкості, включаючи лібералізацію ринку праці, коригування пенсійної системи та заходи з фіскальної консолідації. Однак ці реформи часто стикалися з політичним опором і соціальними заворушеннями, що підкреслювало виклики, пов'язані з балансуванням між економічною стабільністю та суспільним добробутом [47].

Пандемія COVID-19 спричинила ще один значний економічний шок, порушивши глобальні ланцюги поставок і серйозно вплинувши на туристичний та виробничий сектори Італії. Італійський уряд разом з ЄС запровадив широкомасштабні стимулюючі заходи для підтримки бізнесу та домогосподарств, включно з Фондом відновлення ЄС наступного покоління. Ці заходи допомогли стабілізувати економіку, але довгострокове відновлення залишається невизначеним, особливо у світлі триваючої геополітичної напруженості та перебоїв на енергетичному ринку. Нещодавня енергетична криза, посилена російсько-українським конфліктом, ще більше ускладнила економічний ландшафт Італії. Як країна, що значною мірою залежить від імпорту енергоносіїв, особливо з Росії, Італія зіткнулася зі зростанням цін на енергоносії, перебоями у постачанні та інфляційним тиском. Криза прискорила зусилля Італії з диверсифікації джерел енергії, включаючи

інвестиції у відновлювану енергетику та альтернативних постачальників газу. Однак довгостроковий економічний вплив цих змін залишається викликом для політиків [48].

Італія пережила значні культурні трансформації внаслідок глобалізації та міжнародної міграції. Приплив мігрантів з Африки, Близького Сходу та Східної Європи змінив демографічний склад італійського суспільства, створивши як можливості, так і виклики. Міграція сприяла розвитку ринку праці, вирішивши проблему нестачі кадрів у таких ключових галузях, як сільське господарство, будівництво та охорона здоров'я [49]. Однак вона також викликала дискусії щодо національної ідентичності, інтеграції та інтеграції. Однак вона також спричинила дебати щодо національної ідентичності, соціальної інтеграції та політичної реакції на імміграцію. Культурна глобалізація також вплинула на італійські медіа, розваги та споживчі звички. Розширення міжнародних медіа-платформ, таких як Netflix та соціальні мережі, відкрило італійську аудиторію для різноманітних культурних впливів, змінивши сприйняття та вибір способу життя. Водночас Італія зберегла сильну культурну ідентичність, використовуючи свою спадщину в моді, кухні та мистецтві для посилення глобального культурного впливу [50].

Технологічний прогрес був вирішальним рушієм модернізації Італії. Країна отримала вигоду від міжнародної науково-технічної співпраці, особливо в таких галузях, як аерокосмічна промисловість, біотехнології та штучний інтелект. Партнерство з науково-дослідними установами, багатонаціональними технологічними компаніями та інноваційними програмами ЄС сприяло передачі знань та модернізації промисловості. Цифрова трансформація відіграла ключову роль у реформуванні економіки Італії, особливо після пандемії COVID-19. Впровадження цифрових платіжних систем, платформ електронної комерції та технологій віддаленої роботи прискорилося, що призвело до підвищення продуктивності та ефективності в різних секторах. Однак проблеми залишаються, особливо в подоланні

цифрового розриву між містом і селом та забезпеченні того, щоб малі та середні підприємства (МСП) могли повною мірою використовувати технологічні інновації [51].

Висновки до розділу 2.

Отже, трансформація Італії була глибоко сформована міжнародними впливами, що охоплюють політичні, економічні, соціокультурні та технологічні виміри. Як член-засновник ключових глобальних інституцій, таких як Європейський Союз (ЄС), НАТО та Організація Об'єднаних Націй (ООН), Італія була в авангарді європейської інтеграції та трансатлантичного співробітництва у сфері безпеки. Її економічна траєкторія тісно пов'язана з європейською монетарною політикою, прямими іноземними інвестиціями та транснаціональними корпораціями, а глобальні економічні кризи неодноразово випробовували стійкість її фінансового та промислового секторів. Геополітичні виклики, такі як холодна війна, російсько-український конфлікт та нестабільність у Середземномор'ї, також відіграли вирішальну роль у формуванні зовнішньої політики та внутрішніх реформ Італії.

У відповідь на ці міжнародні впливи Італія впровадила різні стратегії адаптації, щоб забезпечити економічну стабільність і політичну актуальність. Європейська інтеграція стимулювала структурні реформи, а іноземні інвестиції сприяли модернізації промисловості. Політики подолали глобальну економічну кризу, вдавшись до заходів фінансової консолідації та програм відновлення. Італія використовувала технологічні інновації та культурну глобалізацію, щоб зберегти свою конкурентну перевагу у світі, що швидко розвивається. Незважаючи на поточні виклики, здатність Італії збалансувати національні інтереси з міжнародними зобов'язаннями матиме вирішальне значення для формування її майбутньої траєкторії в глобальному світі.

РОЗДІЛ 3.

ІТАЛІЙСЬКИЙ ДОСВІД ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Аналіз політико-економічних викликів в Україні у порівняльному аспекті

З моменту здобуття незалежності у 1991 році Україна зіткнулася зі значними політичними та економічними викликами. Незважаючи на зусилля з розбудови демократичних інститутів та модернізації економіки, країна продовжує боротися з системними проблемами, які перешкоджають її стабільності та зростанню. Порівняльний аналіз з Італією, країною, яка подолала подібні виклики за допомогою цілеспрямованих реформ, дає цінну інформацію про потенційні рішення для України.

Однією з найстійкіших політичних проблем в Україні є корупція, яка залишається головною перешкодою на шляху до належного врядування та економічного зростання. Незважаючи на різні антикорупційні реформи, включаючи створення Національного антикорупційного бюро (НАБУ) та Вищого антикорупційного суду, потужні олігархи та укорінені політичні еліти продовжують впливати на процеси прийняття рішень. Боротьба з корупцією ускладнюється політичною нестабільністю та зовнішнім тиском. Неефективність державного управління також створює значні проблеми. Україна пережила часті зміни в уряді, часто через політичні кризи або зовнішні конфлікти. Відсутність спадкоємності у формуванні та реалізації політики підриває довгострокові стратегії розвитку. Бюрократична неефективність та повільні процеси прийняття рішень обмежують здатність країни ефективно реагувати на економічні та соціальні виклики. Виборча система в Україні, хоча і вдосконалюється, все ще стикається з такими проблемами, як підкуп виборців, адміністративні маніпуляції та слабкі структури політичних партій. Багатьом політичним партіям бракує міцної ідеологічної основи, і вони часто

є радше знаряддям реалізації бізнес-інтересів, аніж справжніми представниками електорату. Основним джерелом нестабільності в Україні є регіональний поділ. Хоча країна працює над зміцненням національної єдності, мовні, культурні та історичні відмінності зберігаються.

Починаючи з 2022 року, повномасштабне вторгнення Росії посилило ці розбіжності, особливо в окупованих і прифронтових регіонах. Мільйони українців були змушені покинути свої домівки, а війна змінила політичні пріоритети, підкресливши необхідність посилення національної оборони та соціальної згуртованості. Чи не найсуттєвішим політичним викликом є геополітичний тиск. З 24 лютого 2022 року Україна веде повномасштабну війну з Росією, яка докорінно змінила її політичний ландшафт. Війна змусила Україну прискорити свої зусилля з європейської інтеграції, прагнучи членства в ЄС і НАТО, одночасно зменшуючи свою залежність від російських економічних та енергетичних зв'язків. Вторгнення також вимагало від України підтримувати міцні дипломатичні відносини із західними союзниками, забезпечуючи військову та фінансову допомогу для підтримки військових зусиль та економічної стабільності.

Економіка України зазнала значної шкоди через війну. Руйнування критичної інфраструктури, промислових об'єктів та сільськогосподарських угідь серйозно вплинуло на економічне виробництво. Війна, що триває, продовжує виснажувати національні ресурси, відволікаючи кошти, які могли б бути спрямовані на економічний розвиток і реконструкцію. Однією з головних економічних вразливостей є сировинна залежність України. Хоча Україна є великим експортером сільськогосподарської продукції та металів, її залежність від цих секторів робить її дуже чутливою до коливань на світових ринках. Війна ще більше ускладнила цю проблему, оскільки блокада чорноморських портів порушила експорт зерна, що призвело до втрат торговельних надходжень. Україна також бореться зі слабкою промисловою базою. Країна успадкувала від Радянського Союзу великий, але застарілий промисловий сектор, який роками не отримував достатніх інвестицій. Багато

промислових підприємств є неефективними і не здатні конкурувати на міжнародних ринках. На противагу цьому, Італія успішно модернізувала свій промисловий сектор, зосередившись на виробництві продукції з високою доданою вартістю та сприянні розвитку малих і середніх підприємств (МСП). Україна могла б отримати вигоду від подібних реформ, які сприяють інноваціям та конкурентоспроможності.

Серйозним викликом є інвестиційний клімат. Ще до війни Україні було важко залучати прямі іноземні інвестиції через корупцію, правову невизначеність та непередбачуваність бізнес-середовища. Хоча міжнародні фінансові інституції надають кредити та допомогу, довгострокове економічне відновлення залежить від здатності України створити стабільну нормативно-правову базу та забезпечити довіру інвесторів. Трудова міграція залишається актуальною проблемою, мільйони українців шукають можливості працевлаштування за кордоном, зокрема в Польщі, Італії та Німеччині.

Починаючи з 2022 року, переміщення, пов'язане з війною, призвело до масового відтоку біженців, що загострило дефіцит робочої сили в ключових секторах. Хоча Італія зіткнулася зі схожими проблемами з робочою силою, її політика у сфері зайнятості та реінтеграції робочої сили містить цінні уроки для України щодо управління міграцією та динамікою ринку праці. Нарешті, зовнішні конфлікти продовжують створювати серйозні економічні загрози. Російське вторгнення порушило ланцюги постачання, завдало шкоди ключовим галузям промисловості та призвело до дефіциту національних фінансів. Хоча міжнародна допомога та військова підтримка допомогли Україні підтримати економіку у воєнний час, довгострокове відновлення потребуватиме значних зусиль з реконструкції та диверсифікації економіки.

Італія є корисним прикладом для порівняння, оскільки вона зіткнулася зі схожими політичними та економічними труднощами і провела успішні реформи. На політичному рівні Італія також мала справу з корупцією, особливо наприкінці 20-го століття. Скандал Танджентополі [52] виявив широкомасштабне хабарництво серед політиків та бізнес-еліт, що призвело до

значних судових та інституційних реформ. Італійський підхід до боротьби з корупцією – зміцнення судової влади, підвищення прозорості та забезпечення дотримання антикорупційного законодавства – може стати уроком для українських реформаторів. Незважаючи на часту зміну урядів, Італія зберегла рівень політичної стабільності, якого Україні важко було досягти. Однією з сильних сторін Італії є система регіонального управління, яка дозволяє місцевим органам влади ефективно управляти економічним розвитком. Реформа децентралізації, що триває в Україні, може бути корисною для вивчення італійської моделі регіональної автономії.

Економічно Італія успішно перейшла від переважно аграрного суспільства до сучасної промислової економіки. Розвиток МСП (малі та середні підприємства) був наріжним каменем економічного успіху Італії. Ці підприємства сприяють інноваціям, створюють робочі місця та значно сприяють ВВП. Україні, якому в даний час не вистачає сильного сектору МСП, може приймати політику, яка заохочує зростання малого бізнесу за допомогою фінансових стимулів, зменшення бюрократії та кращого доступу до кредиту. Італія також зіткнулася з інвестиційними кліматичними викликами, але впроваджена реформами, які покращили довіру інвесторів та стабільність регуляторів. Україні, особливо в післявоєнному контексті, потрібно буде створити більш передбачуване та прозоре бізнес-середовище для залучення іноземних інвесторів.

Соціально-демографічні фактори мають як подібність, так і відмінності між двома країнами. Італія боролася з безробіттям молоді та старінням населення, в той час як Україна стикається з значною міграцією праці та зменшенням робочої сили через переміщення, пов'язане з війною. Італійська політика праці, включаючи навчальні програми та стимули для реінтеграції робочої сили, може слугувати моделлю України в управлінні своїми викликами на ринку праці.

Отже, Україна стикається з величезними політичними та економічними викликами, багато з яких загострилися через повномасштабну війну з 2022

року. Корупція, неефективність державного управління, виборчі проблеми, регіональні розбіжності та геополітичний тиск продовжують формувати політичний ландшафт країни. На економічному фронті залежність від сировини, слабка промислова база, інвестиційні бар'єри, трудова міграція та руйнівний вплив війни створюють значні перешкоди для відновлення. Порівняння з Італією дає цінну інформацію, особливо в таких сферах, як антикорупційні реформи, диверсифікація економіки, регіональне управління та поліпшення інвестиційного клімату. Успіх Італії у розвитку малого та середнього бізнесу, стабілізації політичної системи, незважаючи на часту зміну урядів, та вирішенні проблем на ринку праці є основою, яку Україна могла б адаптувати у своїй післявоєнній відбудові та довгостроковому розвитку. Впроваджуючи стратегічні реформи та заручившись міжнародною підтримкою, Україна може побудувати більш стійке та процвітаюче майбутнє, незважаючи на виклики, з якими вона стикається.

3.2. Успішні практики італійського досвіду політико-економічного реформування

Політична та економічна історія Італії позначена періодами нестабільності, корупції та економічних труднощів, проте країна здійснила значні реформи, які зміцнили її державне управління та економічну стійкість. Вивчення цих успішних реформ дає цінну інформацію про те, як Україна може подолати власні виклики, запровадивши політику, що довела свою ефективність в Італії.

Італія пережила кілька політичних криз протягом своєї сучасної історії, але завдяки систематичним реформам країна стабілізувала свої управлінські структури. Одним з найважливіших аспектів політичної реформи в Італії стала стабілізація державного управління. Хоча Італія історично відома частими змінами урядів, країна зберегла інституційну спадкоємність і функціонуючу демократію. Парламентська система Італії, незважаючи на її складність,

дозволила створити систему стримувань і противаг, яка забезпечує політичну підзвітність. Реформи зміцнили державні інститути, що дозволило їм ефективно працювати навіть в умовах політичної турбулентності.

Важливим аспектом політичної реформи в Італії була боротьба з корупцією. Італія, особливо наприкінці 20-го століття, страждала від корупції, а політичні та бізнес-еліти брали участь у широкомасштабному хабарництві та незаконних оборудках. Розслідування «Чисті руки» (Mani Pulite), проведене в 1990-х роках, викрило корупцію в безпрецедентних масштабах, що призвело до падіння багатьох політичних діячів і реструктуризації основних політичних партій [52]. Цей період відіграв важливу роль у зміні підходу Італії до управління державою. В результаті було зміцнено правову базу, посилено незалежність судової системи та запроваджено ініціативи з прозорості для запобігання рецидивам широкомасштабної корупції. Створення незалежних антикорупційних органів і посилення покарань за корупційні дії сприяли загальному підвищенню довіри суспільства до влади.

Ключовою реформою в політичному ландшафті Італії стала децентралізація. Визнаючи економічні та соціальні відмінності між північними та південними регіонами, Італія надала більшу автономію регіональним органам влади, що дозволило їм більш ефективно задовольняти місцеві потреби. Цей підхід виявився особливо успішним у стимулюванні економічного розвитку, оскільки регіональні органи влади можуть адаптувати політику до своїх унікальних обставин. Зміцнилися структури місцевого самоврядування, а фінансова децентралізація дозволила регіонам мати більший контроль над державними витратами. Ця модель управління є особливо актуальною для України, яка стикається зі значними регіональними диспропорціями.

Вивчаючи італійський підхід до децентралізації, Україна може покращити місцеве управління та економічний розвиток, забезпечуючи при цьому національну єдність. Іншим важливим аспектом політичної реформи в Італії була активна роль громадянського суспільства. За ці роки в Італії

сформувалося сильне громадянське суспільство, яке відіграє вирішальну роль у відстоюванні демократичних цінностей, прав людини та належного врядування. НУО, медіа-організації та громадські рухи впливають на політичні рішення та забезпечують підзвітність політичних лідерів. Це сприяло формуванню культури демократичної участі, де громадяни беруть активну участь у політичному дискурсі та процесах прийняття рішень. Україна, яка має активне громадянське суспільство, може отримати вигоду від подальшої інституціоналізації механізмів, що сприяють залученню громадян до управління.

Після Другої світової війни економіка Італії зазнала значних трансформацій, перетворившись із зруйнованої війною країни на одну з найбільших економік світу. Одним з найвизначніших економічних досягнень стало післявоєнне економічне відродження, яке часто називають Італійським економічним дивом. Країна взяла курс на індустріалізацію, розвиток інфраструктури та експортно-орієнтовану політику зростання, що стимулювало швидке економічне зростання. Державне втручання у стратегічні галузі в поєднанні з фінансовою підтримкою таких інституцій, як Європейське економічне співтовариство та План Маршалла США, сприяло модернізації та підвищенню продуктивності.

Ключовим фактором економічного успіху Італії став розвиток малих і середніх підприємств (МСП). На відміну від багатьох інших європейських країн, які значною мірою покладаються на великі корпорації, Італія побудувала міцний економічний фундамент на основі МСП, на які припадає значна частка зайнятості та промислового виробництва. Італійський уряд впроваджує політику, спрямовану на підтримку зростання МСП, включаючи фінансові стимули, зменшення регуляторного тягаря та доступ до кредитів. Спеціальні промислові райони, зокрема на півночі Італії, стали центрами інновацій та продуктивності, що дозволило МСП процвітати на спеціалізованих ринках, таких як текстиль, машинобудування та предмети розкоші. Україна, яка намагається розвинути потужний сектор МСП, може

скористатися італійським підходом, впроваджуючи політику заохочення підприємництва, надаючи фінансову підтримку малому бізнесу та створюючи середовище, сприятливе для зростання МСП.

Важливою реформою в економічній трансформації Італії стало впровадження фіскальної політики, спрямованої на стабілізацію державних фінансів та забезпечення сталого економічного зростання. Протягом усієї своєї історії Італія стикалася з проблемами, пов'язаними з високим державним боргом і бюджетним дефіцитом. Однак уряд запровадив заходи фіскальної дисципліни, включаючи податкові реформи, контроль за витратами та політику, спрямовану на підвищення податкової дисципліни. Італія також тісно співпрацювала з Європейським Союзом, щоб узгодити свою фіскальну політику з ширшими цілями економічної стабільності. Хоча Італія все ще стикається з економічними викликами, ця фіскальна політика допомагає підтримувати макроекономічну стабільність. Україна, яка зіткнулася з фіскальною нестабільністю через витрати, пов'язані з війною, та структурну економічну слабкість, може повчитися на досвіді Італії в ефективному управлінні державними фінансами.

Уряд Італії також визначив пріоритетом реформування ринку праці для подолання безробіття та підвищення конкурентоспроможності робочої сили. Країна запровадила гнучку трудову політику, програми професійного навчання та закони про захист зайнятості, які збалансували права працівників з потребами бізнесу. Ці реформи особливо сприяли зниженню рівня безробіття серед молоді та підвищенню продуктивності праці. Україна, яка стикається з високим рівнем трудової міграції та дефіцитом кваліфікованих кадрів, могла б отримати вигоду від впровадження подібної політики на ринку праці, що сприяє створенню робочих місць, розвитку навичок та інтеграції робочої сили. Італія також досягла значних успіхів у залученні прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Уряд створив сприятливі інвестиційні умови, включаючи податкові пільги, закони про захист інвестицій та регуляторні спрощення, щоб залучити міжнародний бізнес. Участь Італії в Європейському Союзі ще більше сприяла

інвестиційним потокам. Україна, яка активно прагне збільшити обсяги іноземних інвестицій, може вжити аналогічних заходів для створення сприятливого для інвесторів середовища, гарантуючи, що правові та фінансові рамки підтримують довгострокову ділову активність.

Інституційні та правові реформи в Італії відіграли вирішальну роль у поліпшенні управління, підвищенні економічної ефективності та довіри інвесторів. Однією з найважливіших реформ стала модернізація судової системи. Країна працювала над посиленням незалежності судової системи, зменшенням правової неефективності та боротьбою з корупцією в судовій системі. Було створено спеціальні суди для розгляду справ про корупцію, що забезпечило прозорість та ефективність судочинства. Крім того, було реформовано законодавчу базу для покращення виконання контрактів, захисту прав власності та забезпечення надійного правового середовища для бізнесу. Україна, яка боролася з неефективністю судової системи та правовою невизначеністю, може винести уроки з італійської судової реформи для зміцнення верховенства права та підвищення довіри інвесторів.

Італія також здійснила регуляторні зміни, спрямовані на впорядкування бізнес-операцій, зменшення бюрократичних перешкод та створення більш ефективного державного управління. Впровадження інструментів цифрового врядування, платформ електронного урядування та спрощення процесів реєстрації бізнесу полегшило роботу підприємців та бізнесу. Ці реформи підвищили економічну конкурентоспроможність завдяки зменшенню адміністративного навантаження на бізнес. Україна, яка стикається зі значною бюрократичною неефективністю, могла б запровадити подібні регуляторні зміни для покращення бізнес-середовища та сприяння економічному зростанню.

Італія здійснила модернізацію банківського сектору з метою підвищення фінансової стабільності та доступності кредитів. Країна запровадила банківське законодавство, яке посилило фінансовий нагляд, підвищило прозорість та покращило захист прав споживачів. Уряд Італії також сприяв

реформам у фінансовому секторі, щоб забезпечити доступ бізнесу, зокрема МСП, до доступних кредитів. Україна, яка має відносно нерозвинений банківський сектор з проблемами у доступі до фінансових ресурсів для бізнесу, може отримати вигоду від впровадження подібних реформ для підвищення ефективності банківського сектору та доступності кредитів.

Отже, італійський досвід політичних та економічних реформ пропонує цінні уроки для України, яка прагне зміцнити державне управління, стабілізувати економіку та вдосконалити інституційні рамки. Завдяки політичним реформам, таким як стабілізація державного управління, антикорупційні заходи, децентралізація та залучення громадянського суспільства, Італія створила більш стійку політичну систему. В економічному плані успіхи Італії у післявоєнному відновленні, розвитку МСП, фінансовому управлінні, реформуванні ринку праці та залученні іноземних інвестицій свідчать про ефективність цілеспрямованої економічної політики. Інституційні та правові реформи, зокрема в судовій системі, регуляторному середовищі та банківському секторі, ще більше зміцнили економічний фундамент Італії. Вивчаючи італійські стратегії реформ та адаптуючи їх до свого унікального контексту, Україна може впроваджувати політику, яка сприятиме довгостроковій стабільності та сталому розвитку.

3.3. Пропозиції щодо імплементації політико-економічних реформ в Україні з урахуванням італійського досвіду

Україна стоїть на вирішальному перехресті, де політичні та економічні реформи необхідні для стабільності, зростання та довгострокового процвітання. Спираючись на успішний досвід Італії у стабілізації управління, економічній реструктуризації та інституційних реформах, Україна може взяти на озброєння подібні стратегії для зміцнення політичної системи, підвищення економічної стійкості та модернізації правової та фінансової бази. Реалізація цих реформ матиме важливе значення не лише для післявоєнного відновлення,

але й для приведення України у відповідність до стандартів європейської інтеграції.

Однією з найбільш нагальних проблем для України є боротьба з корупцією, яка підриває державне управління, стримує інвестиції та послаблює довіру громадськості до інституцій. Італійська антикорупційна кампанія «Чисті руки» (Mani Pulite) у 1990-х роках є цінним прикладом для України. Посилення антикорупційних органів, таких як Національне антикорупційне бюро (НАБУ) та Вищий антикорупційний суд, вимагає забезпечення їхньої незалежності від політичного впливу. Необхідно збільшити фінансування цих інституцій та запровадити механізми захисту слідчих і прокурорів від зовнішнього тиску. Крім того, Україні слід перейняти італійську модель створення спеціалізованих антикорупційних судів, які зосереджуватимуться на розгляді резонансних справ і прискорюватимуть судочинство.

Прозорість виборів - ще одна важлива сфера для реформ. Італія успішно впровадила механізми, які забезпечують чесні вибори та зменшують маніпуляції. Україна може використати цей досвід, підвищивши прозорість фінансування політичних партій та запровадивши суворіші правила щодо витрат на виборчі кампанії. Запровадження цифрової реєстрації виборців та електронного голосування, як це було успішно випробувано в деяких частинах Італії, може допомогти зменшити кількість фальсифікацій на виборах.

Сприяння незалежному нагляду за ЗМІ та громадському контролю за виборчими процесами ще більше підвищить прозорість і довіру виборців. Децентралізація відіграє ключову роль в італійській моделі управління, дозволяючи регіональним органам влади пристосовувати політику до місцевих потреб. Україна вже розпочала процес децентралізації, але він потребує подальшого вдосконалення. Італійський підхід до надання фінансової та адміністративної автономії регіональним органам влади при збереженні сильного національного нагляду може слугувати моделлю. Розширення можливостей місцевого самоврядування через навчальні

програми, фінансові стимули та технологічні адміністративні послуги може допомогти українським муніципалітетам стимулювати місцевий економічний розвиток.

Залучення громадянського суспільства - ще одна сфера, де Україна може скористатися досвідом Італії. Італійські НУО та громадські організації відіграють активну роль у формуванні політики та громадському контролі. Україні слід посилити правовий захист організацій громадянського суспільства, забезпечивши їхню свободу діяльності без втручання держави. Створення структурованих платформ, на яких групи громадянського суспільства можуть брати участь у політичних дискусіях, особливо у таких сферах, як боротьба з корупцією, виборчі реформи та права людини, сприятиме зміцненню демократичного врядування.

Економічна стійкість є ключовим аспектом успіху Італії, особливо завдяки розвитку малих та середніх підприємств (МСП). Економічна модель Італії значною мірою залежить від МСП, які роблять значний внесок у ВВП та зайнятість. Україна може впроваджувати політику підтримки розвитку МСП, зменшуючи регуляторні бар'єри, пропонуючи податкові стимули та полегшуючи доступ до кредитів. Італійські промислові райони, де МСП співпрацюють у спеціалізованих секторах, є чудовим прикладом для України у створенні подібних економічних кластерів. Створюючи індустріальні зони, де підприємства отримують інфраструктурну підтримку та можливості фінансування, Україна може стимулювати внутрішнє виробництво та зайнятість.

Фіскальна дисципліна - ще один урок, який Україна може взяти з Італії. Хоча Італія зіткнулася з проблемами державного боргу, її фіскальні реформи допомогли зберегти макроекономічну стабільність. Україна, яка стикається з високим дефіцитом бюджету через витрати, пов'язані з війною, повинна запровадити суворий контроль за державними витратами та податкові реформи для стабілізації фінансів. Досвід Італії у впровадженні прозорих бюджетних процесів, скороченні непотрібних витрат і підвищенні

ефективності збору податків може слугувати орієнтиром. Україні варто розглянути можливість запровадження системи електронного подання податкових декларацій та заходів боротьби з ухиленням від сплати податків, подібних до тих, що застосовуються в Італії, з метою посилення фіскальної підзвітності.

Залучення іноземних інвестицій є критично важливим для економічного відновлення України та довгострокового розвитку. Італія успішно залучила інвестиції, пропонуючи такі заохочення, як податкові пільги, спрощені правила бізнесу та захист інвесторів. Україна повинна встановити спеціальні економічні зони (СЕЗ), де іноземні інвестори отримують пільгове податкове лікування та впорядковані адміністративні послуги. Крім того, агенції з просування інвестицій повинні бути зміцнені для активного ринку бізнес - потенціалу України для міжнародних компаній. Орієнтація Італії на державно-приватному партнерстві також може бути повторена в Україні для залучення фінансування інфраструктури та промислових проектів.

Технологічні інновації – ще одна ключова сфера економічного зростання. Італія використовує інноваційні центри та науково -дослідні установи для просування галузей, таких як виробництво, відновлювана енергія та цифрові послуги. Україна, зі своїм сильним ІТ -сектором, може розробити подібні технологічні парки, де стартапи отримують урядову підтримку, наставництво та інвестиційні можливості. Сприяння співпраці між університетами, науково -дослідними установами та бізнесом сприятиме технологічним прогресом, що сприяють економічній модернізації.

Одне з головних проблем, що стоять перед діловим середовищем України, застаріли та громіздкі норми. Італія впровадила реформи для впорядкування реєстрації бізнесу, ліцензування та оперативної відповідності, зменшення бюрократичних перешкод. Україна повинна приймати подібні заходи, створюючи онлайн -реєстраційні платформи, спрощуючи вимоги дозволу та скорочуючи час, необхідний для початку бізнесу. Підхід Італії до оцінок регуляторного впливу – де нові закони оцінюються на основі їх

економічних наслідків – можуть бути прийняті, щоб забезпечити підтримку політики, а не перешкоджати бізнесу. Нагляд за фінансовим сектором має вирішальне значення для економічної стабільності. Італія запровадила банківські реформи, які зміцнили фінансовий нагляд, зменшили погані позики та покращували прозорість банківського сектору. Україна, яка стикається з проблемами у підтримці стабільного фінансового сектору, повинна проводити подібні реформи. Посилення незалежності Центрального банку, забезпечення прозорості у фінансових операціях та впровадження заходів для запобігання банківським шахрайством є важливими кроками. Успішна впровадження стресових тестів та заходів щодо оцінки ризиків Італії може слугувати моделлю для фінансових установ України.

Соціальна політика, що підтримує робочу силу, є важливою для економічної стійкості. Італія успішно впровадила політику на ринку праці, яка зрівноважує захист працівників з гнучкістю бізнесу. Україна, яка стикається з дефіцитом робочої сили через міграцію та війну, повинна запровадити політику, яка стимулює утримання та реінтеграцію робочої сили. Програми професійної підготовки, змодельовані після ініціатив перепідготовки Італії, можуть допомогти переміщеним працівникам знову вступити на ринок праці. Крім того, пропонування податкових пільг компаніям, які наймають внутрішньо переміщених осіб або забезпечують гнучкі умови праці, можуть допомогти вирішити дефіцит робочої сили.

Також критична сфера реформи - підвищення ефективності судової влади України. Італія проводила судові реформи, які підвищували ефективність суду, зменшили відставання справ та покращили договір. Україна повинна модернізувати свою судову систему, запровадивши системи управління цифровими справами, підвищивши прозорість судових призначень та зменшивши затримки у вирішенні комерційних спорів. Створення спеціалізованих бізнес-судів, подібних до Італії, може забезпечити вирішення комерційних суперечок більш ефективно, покращуючи довіру інвесторів.

Соціальна політика, яка підтримує вразливе населення, повинна бути посилена. Італія здійснила ефективні програми соціального забезпечення, які зрівноважують економічну стійкість із соціальним захистом. Україна може адаптувати подібну політику для підтримки населення, що постраждала від війни, внутрішньо переміщених осіб та сімей з низьким рівнем доходу. Програми соціальної допомоги, які надають житлову підтримку, послуги з працевлаштування та доступ до охорони здоров'я, можуть допомогти стабілізувати громади та сприяти соціальній згуртованості.

Висновки до розділу 3.

Отже, досвід Італії в політичних, економічних та інституційних реформах пропонує цінні уроки для України, оскільки вона орієнтується на критичну фазу трансформації. Зміцнення антикорупційних агентств, забезпечення прозорості виборців, децентралізації управління та залучення громадянського суспільства є важливими кроками до стабілізації політичної системи України. Економічні реформи, орієнтовані на розвиток МСП, фінансову дисципліну, привабливість іноземних інвестицій та технологічні інновації, будуть критичними для довгострокової економічної стійкості. Крім того, модернізація ділових норм, посилення нагляду за фінансовим сектором та впровадження соціальної політики, що підтримує робочу силу, забезпечить інституційну стабільність. Приймаючи ці реформи на основі успішних практик Італії, Україна може побудувати більш стійку, прозору та конкурентну націю, узгоджуючись із європейськими стандартами та забезпечуючи стійке майбутнє.

ВИСНОВКИ

Політико-економічні трансформації Італії демонструють складний, багаторівневий процес структурних змін у політичній та економічній сферах, зумовлений як внутрішніми соціально-економічними детермінантами, так і зовнішніми факторами міжнародного впливу. Аналіз досвіду Італії свідчить про важливість інституційної еволюції, економічної модернізації та регуляторних змін у забезпеченні стабільного розвитку держави.

Економічна динаміка Італії характеризується поступовим переходом від аграрної економіки до індустріалізації та інтеграції у глобальні ринки, що супроводжувалося адаптацією до викликів макроекономічної нестабільності та змін у політичному середовищі. Ключовими факторами, які сприяли ефективності реформ, стали розвиток інституційної спроможності, забезпечення верховенства права, структурні реформи у сфері економічного управління та активна взаємодія з європейськими інтеграційними процесами.

У ході дослідження було досягнуто поставленої мети шляхом аналізу політико-економічних трансформацій Італії, виокремлення їхніх ключових особливостей та оцінки можливості їхньої адаптації до українського контексту. Здійснений комплексний аналіз дозволив сформулювати рекомендації щодо імплементації ефективних політико-економічних реформ в Україні. Зроблені наступні висновки:

1. Аналіз основних теоретичних концепцій політико-економічних трансформацій показав, що процеси змін у політичній та економічній сферах є багаторівневими і мають різну природу в залежності від соціально-економічного контексту конкретної держави. Теорія модернізації пояснює поступовий перехід країн до ринкової економіки, тоді як теорія залежності акцентує увагу на зовнішніх обмеженнях розвитку. Інституційний підхід виявився ключовим для пояснення стабільності та ефективності політичних та економічних змін.

2. Розробка методологічних підходів до аналізу політико-економічної динаміки засвідчила необхідність застосування комплексного міждисциплінарного підходу, що включає системний, інституційний, історичний та порівняльний аналіз. Використання кількісних методів дозволяє оцінити ефективність реформ та прогнозувати їхні довгострокові наслідки.

3. Дослідження історичних передумов формування політико-економічної моделі Італії виявило, що її розвиток значною мірою визначався регіональними диспропорціями, інституційною нестабільністю та адаптацією до зовнішніх економічних і політичних викликів. Формування єдиної економічної політики після об'єднання Італії супроводжувалося значними труднощами, що актуально для розуміння трансформаційних викликів в Україні.

4. Огляд основних етапів політичних та економічних реформ в Італії продемонстрував, що їхня ефективність значною мірою залежала від взаємодії державного регулювання та ринкових механізмів. Структурні реформи, спрямовані на модернізацію економіки, скорочення державного втручання та посилення антикорупційних заходів, сприяли стабілізації макроекономічних показників і зміцненню політичних інститутів.

5. Дослідження впливу міжнародного середовища на політико-економічні трансформації Італії засвідчило, що інтеграція в європейські структури стала вирішальним фактором економічного зростання та модернізації політичної системи. Участь Італії в Європейському Союзі сприяла макроекономічній стабільності, доступу до інвестицій та запровадженню стандартів управління, що є релевантним для України у контексті її євроінтеграційного курсу.

6. Порівняльний аналіз політико-економічних викликів в Україні та Італії показав наявність спільних проблем, зокрема регіональних диспропорцій, корупції, потреби у реформуванні державного управління та забезпеченні макроекономічної стабільності. Водночас суттєві відмінності

полягають у рівні розвитку політичних інституцій, доступі до зовнішніх фінансових ресурсів та геополітичному середовищі.

7. Виявлення успішних практик італійського досвіду політико-економічного реформування дозволило визначити такі ключові напрями, що можуть бути використані в Україні: децентралізація управління, боротьба з корупцією, зміцнення правових інститутів, підтримка малого та середнього бізнесу, а також залучення міжнародних інвестицій у стратегічні галузі.

8. Розробка рекомендацій щодо адаптації італійського досвіду в Україні засвідчила необхідність комплексного підходу до реформ, що включає інституційну модернізацію, підвищення прозорості державного управління, стимулювання економічного розвитку через підтримку приватного сектора та активну взаємодію з міжнародними організаціями.

Отже, застосування італійського досвіду в контексті України потребує адаптації ключових підходів, зокрема, механізмів подолання регіональних диспропорцій, антикорупційних стратегій, децентралізаційних реформ та інституційного розвитку. Політико-економічні виклики, які стоять перед Україною, вимагають комплексного аналізу із залученням міждисциплінарних методологічних підходів та врахуванням історичних, соціокультурних і геоекономічних аспектів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зайцев Ю. К. Трансформаційна економіка: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». Київ, 2008. 368 с.
2. Коваленко Н. В. Трансформаційна економіка: шлях до ефективного розвитку. *In The 15 th International scientific and practical conference “Innovations and prospects of world science” (October 12–14, 2022) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2022. 454 p. (p. 382).*
3. Дзюбик С. Основи економічної теорії. Київ: Основи, 1994. 336 с.
4. Єришев А. О. Історія політичних і правових вчень: навч.-метод. посіб. Київ: МАУП, 1998. 116 с.
5. Bernstein H. Modernization theory and the sociological study of development. *The Journal of Development Studies*. 1971. № 7 (2). P. 141–160.
6. Treacy M. Dependency theory and the critique of neodevelopmentalism in Latin America. *Latin American Perspectives*. 2022. № 49 (1). P. 218–236.
7. Hathaway T. Neoliberalism as corporate power. *Competition & Change*. 2020. № 24 (3–4). P. 315–337.
8. Witt M. A., Jackson G. Varieties of capitalism and institutional comparative advantage: A test and reinterpretation. *Journal of International Business Studies*. 2016. № 47. P. 778–806.
9. Jameson F. Postmodernism, or the cultural logic of late capitalism. *In Postmodernism*. 2016. P. 62–92.
10. Базилевич В. Д. Економічна теорія. Політекономія: підручник. Київ: Знання, 2012. 702 с.
11. Васильєв С. В. Політична економія: практикум: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Донецьк: Юго-Восток, 2012. 459 с.
12. Гаркуша Ю. О. Політична економія: навч. посіб. Нац. аерокосм. ун-т ім. М.Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т». Харків: ХАІ, 2011. 151 с.

13. Гончаренко Н. І. Міжнародна економічна діяльність країн Євросоюзу і України в контексті економічної лібералізації: монографія. Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Харків: Екограф, 2011. 151 с.
14. Литвиненко А. В. Трансформаційна економіка та економічна політика держави: навч. посіб. Харк. нац. екон. ун-т. Харків, 2010. 200 с.
15. Макаренко П. М. Економічна теорія – політекономічний контекст: навч. посіб. 2-ге вид., доповн. Полтава, 2010. 211 с.
16. Мельник А. Ф. Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2009. 528 с.
17. Савчук В.С. Трансформаційна економіка: навч. посіб. Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. Київ, 2006. 612 с.
18. Zamagni V. The economic history of Italy 1860–1990. *Clarendon Press*, 1993. 413 p.
19. Clough S. B. The economic history of modern Italy. *Columbia University Press*. 1964. 458 p.
20. Faucci R. A history of Italian economic thought. *Routledge*. 2019. 280 p.
21. Marcuzzo M. C., Rosselli A. Economics as history of economics: the Italian case in retrospect. *History of Political Economy*. 2002. № 34 (5). P. 98–109.
22. Fenoaltea S. The reinterpretation of Italian economic history: From unification to the Great War. *Cambridge University Press*. 2011. 318 p.
23. Federico G. Italy, 1860–1940: a little-known success story. *The Economic History Review*. 1996. № 49 (4). P. 764–786.
24. Tassinari G. Fascist economy. *Laboremus*. 1937. 162 p.
25. Cohen J. S. Fascism and agriculture in Italy: policies and consequences. *The Economic History Review*. 1979. № 32(1). P. 70–87.
26. Röpke W. Fascist economics. *Economica*. 1935. № 2 (5). P. 85–100.
27. Nützenadel A. Economic Crisis and Agriculture in Fascist Italy, 1927–1935. Some New Considerations. *Rivista di storia economica*. 2001. № 17(3). P. 289–312.

28. Sarti R. Fascist modernization in Italy: traditional or revolutionary. *The American Historical Review*. 1970. № 75 (4). P. 1029–1045.
29. Vaudagna M. Structural Change in Fascist Italy. *The Journal of Economic History*. 1978. № 38 (1). P. 181–201.
30. Annicchiarico B., Di Dio F., Felici F. Structural reforms and the potential effects on the Italian economy. *Journal of Policy Modeling*. 2013. № 35 (1). P. 88–109.
31. Andrieu M., Hebous S., Kangur A., Raissi M. Italy: Toward a growth-friendly fiscal reform. *Economia Politica*. 2021. № 38. P. 385–420.
32. Visco I. Economic growth and productivity: Italy and the role of knowledge. *PSL Quarterly Review*. 2020. № 73 (294). P. 205–224.
33. Helliwell J. F., Putnam R. D. Economic growth and social capital in Italy. *Eastern economic journal*. 1995. № 21 (3). P. 295–307.
34. Hopkin J. The trouble with economic reform: Understanding the debt crisis in Spain and Italy. *In Moments of Truth*. 2013. P. 140–157.
35. Balduzzi P., Brancati E., Brianti M., Schiantarelli F. Populism, political risk and the economy: Lessons from Italy. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3534477 (дата звернення: 15.02.2025).
36. Agnew J., Shin M. Spatializing populism: Taking politics to the people in Italy. *Annals of the American Association of Geographers*. 2017. № 107 (4). P. 915–933.
37. Guriev S., Papaioannou E. The political economy of populism. *Journal of Economic Literature*. 2022. № 60 (3). P. 753–832.
38. Tarchi M. Populism Italian Style. *In Democracies and the populist challenge*. 2002. P. 120–138.
39. Codogno L. Italy's economic miracle is in the eyes of the beholder. URL: <https://leap.luiss.it/wp-content/uploads/2024/09/PB5.24-Italys-economic-miracle-is-in-the-eyes-of-the-beholder.pdf> (дата звернення: 15.02.2025).

40. Targetti Lenti R. The Italian economy 1961–2010: From economic “miracle” to decline. *In Italy and Japan: How Similar Are They? A Comparative Analysis of Politics, Economics, and International Relations*. 2014. P. 185–204.
41. Signorini L. F. Italy's economy: An introduction. *Daedalus*. 2001. № 130(2). P. 67–92.
42. Emmott B. Good Italy, bad Italy: Why Italy must conquer its demons to face the future. *Yale University Press*. 2012. 304 p.
43. Quaglia L. The role of Italy in the European Union: between continuity and change. *Journal of Southern Europe and the Balkans*. 2007. № 9 (2). P. 133–148.
44. Italy Withdraws from China’s Belt and Road Initiative. URL: <https://www.csis.org/analysis/italy-withdraws-chinas-belt-and-road-initiative> (дата звернення: 15.02.2025).
45. The U.S.-China Trade War: China’s Challenge in Navigating U.S. Tariffs and Global Trade Tensions. URL: <https://trendsresearch.org/insight/the-u-s-china-trade-war-chinas-challenge-in-navigating-u-s-tariffs-and-global-trade-tensions/?srsltid=AfmBOoqSj-mC1IEJLA4VRa0SU8VC0Wja1bhMbanE19rTzxDDsC6xrEza> (дата звернення: 15.02.2025).
46. Hartvig Á. D., Kiss-Dobronyi B., Kotek P., Tóth B. T., Gutzianas I., Zareczky A. Z. The economic and energy security implications of the Russian energy weapon. *Energy*. 2024. № 294. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4570844 (дата звернення: 15.02.2025).
47. Mattei G., De Vogli R., Ferrari S., Pingani L., Rigatelli M., Galeazzi G. M. Impact of the economic crisis on health-related behaviors in Italy. *International Journal of Social Psychiatry*. 2017. № 63 (7). P. 649–656.
48. Coveri A., Cozza C., Nascia L., Zanfei A. Supply chain contagion and the role of industrial policy. *Journal of Industrial and Business Economics*. 2020. № 47. P. 467–482.

49. Migration in the Middle East and Mediterranean. A paper prepared for the Policy Analysis and Research Programme of the Global Commission on International Migration by Martin Baldwin-Edwards Mediterranean Migration Observatory University Research Institute for Urban Environment and Human Resources Panteion University Athens, Greece. URL: <https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd12616/files/2018-07/RS5.pdf> (дата звернення: 15.02.2025).

50. Giménez-Gómez J.-M., Walle Y. M., Zergawu Y. Z. Trends in African Migration to Europe: Drivers Beyond Economic Motivations. *The Journal of Conflict Resolution*. 2019. № 63 (8). P. 1797–1831.

51. Prota F. Paolo Carnazza, Navigare nella tempesta. Recenti strategie imprenditoriali e politica industriale in Italia. *Rivista economica del Mezzogiorno*. 2023. № 37(1-2). P. 300–303.

52. Amore N. L'eredità di Mani pulite nel contrasto alla corruzione sistemica. *Criminalia*. 2020. P. 507–542.